

Kandnr. 171

Russisk og polsk i norske folkebibliotek

Bacheloroppgave 2017
Bachelor i bibliotek- og informasjonsvitenskap
Høgskolen i Oslo og Akershus, Institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag

Sammendrag

I denne oppgaven har jeg sett nærmere på hvilken status og hvilket behov det er for russisk og polsk litteratur og språklig kompetanse i den norske folkebiblioteksektoren, for igjen å kunne si noe om hvordan dette best mulig kan videreutvikles. Jeg har foretatt en spørreundersøkelse blant et bredt spekter av bibliotek for å finne ut av dette, og denne oppgaven baserer seg på undersøkelsen jeg har foretatt samt de funn som er gjort. Funnene er drøftet i lys av relevant litteratur og teori på dette feltet, og avslutningsvis oppsummeres diskusjonen. Det viser seg at mange folkebibliotek har små samlinger russisk og polsk litteratur, og brukergruppene ser ut til å være spredt utover landet. For å kunne dekke deres behov ser det i praksis ut til å være mest hensiktsmessig å videre basere seg på en kombinasjon av sterke lokale samlinger der behovet er størst, kombinert med et sterkt og sentralisert fellestilbud fra Det Flerspråklige Bibliotek i Oslo. Det finnes langt flere polakker enn russere i Norge, og trender indikerer at polsk fremover vil være det viktigste av disse språkene. Utover det virker det som om begge gruppene har et relativt likt bruksmønster og sammenlignbare behov.

1. Innholdsfortegnelse

1. Innholdsfortegnelse	1
2. Figurliste.....	2
3. Innledning.....	2
3.1. Bakgrunn	2
3.2. Problemstillingen	4
3.3. Struktur.....	5
3.4. Det Flerspråklige Bibliotek	5
4. Litteraturstudie	8
4.1. Introduksjon til litteraturstudie.....	8
4.2. Om flerspråklige samlinger	9
4.3. Bibliotek som møteplass for integrering	10
5. Teori	11
5.1. Teori om samlingsutvikling	11
5.2. Teori oppsummering	13
6. Metode.....	14
6.1. Metodevalg.....	14
6.2. Spørreundersøkelser	14
6.3. Begrepsavklaring.....	15
6.4. Ethiske vurderinger og rapportering.....	17
6.5. Arbeidsprosessen.....	18
7. Utførelse	18
7.1. Utforming	18
7.2. Utvalget	20
7.3. Gjennomføring og datainnsamling.....	22
8. Om undersøkelsen og funnene	23
8.1. Introduksjon til funn.....	23
8.2. De faste spørsmålene.....	24
8.3. De åpne spørsmålene.....	32
8.4. Avrunding av kapittel om undersøkelse med funn.....	35
9. Analyse og diskusjon	36
10. Oppsummering og avslutning	43
11. Litteraturliste	45
12. Vedlegg	47

2. Figurliste

Figur 1 : Utlånsstatistikk – DFB	7
Figur 2 : Hyppighet av samlingenes bruk	25
Figur 3 : Prosentandel bibliotek etter dokumentforespørsels hyppighet	26
Figur 4 : Hva slags materiale som er mest etterspurt	27
Figur 5 : Forfatteres foretrukne bakgrunn	29
Figur 6 : Kanaler for anskaffelse av russisk/polsk materiale	30
Figur 7 : Språklig kompetanse blant folkebibliotekarene	31
Figur 8 : Primærhinder for videre samlingsutvikling	32

3. Innledning

3.1. Bakgrunn

De slaviske språkene, som hovedsakelig har sin utbredelse i østlige strøk av Europa, benyttes av godt over 300 millioner mennesker og språkene deles inn i tre hovedgrupper, nemlig øst-, vest- og sørslavisk (Bjørnflaten, 2009). De to største slaviske språkene er russisk og polsk, som anslagsvis benyttes av bortimot 200 millioner mennesker totalt, og som sammen med det østslaviske språket ukrainsk er de dominerende slaviske språkene (Thompson, 2015, 27.09.).

Siden den norsk-russiske grensen ble trukket opp i 1826 har Norge, med unntak av en periode i første halvdel av 1900-tallet, hatt en formalisert grense til Russland (Pedersen, 2016). Men selv om den formelle grensen nærmer seg to-hundre år gammel, så strekker forbindelsene mellom innbyggerne i de to landene seg mange århundrer tilbake i tid, med røtter som går igjennom middelalderen og helt tilbake til vikingetiden (Niemi, 1992, s. 10-11). Det russiske språket som benyttes i vårt naboland er det klart største slaviske språket, og det er et av de offisielle språkene som benyttes av FN i dag. Som et eget språk oppstod russisk etter 1200-tallet en gang, med røtter i den østslaviske språkgreinen. Alfabetet som benyttes kalles det kyrilliske alfabet, som igjen er sprunget ut av det greske alfabetet (Bjørnflaten, 2016).

I følge Statistisk Sentralbyrå var det i 2016 registrert 11 549 personer med russisk statsborgerskap i Norge, og disse utgjorde i fjor altså 0,22% av landets befolkning (SSB, 2016a). Antallet russiske statsborgere i Norge er tidoblet de siste 20 årene, men denne veksten har relativt sett roet seg noe ned de siste ti årene, fra 8185 russiske statsborgere i 2006. 2006 var det siste året russerne utgjorde den største slaviske befolkningsgruppen i Norge målt etter statsborgerskap (SSB, 2006).

I årene som har gått siden kommunistene mistet makten i Polen etter 1989 har landets innbyggere opplevd økt frihet og liberalisering, samt en tetter tilknytning til Vest-Europa som er manifestert via medlemskap i NATO og EU. Polakkene har da også funnet veien til Norge hovedsakelig som arbeidsinnvandrere i de senere årene, og de ble i 2007 den største innvandrerguppen i landet (Godzimirski, 2011, s. 619-620). Polakkenes språk polsk er et vestslavisk språk, og i motsetning til russisk benyttes her det latinske alfabetet, noe som henger sammen med at for de historisk sett katolske polakkene så var det latin som var kirkespråket (Bjørnflaten, 2009).

I følge Statistisk Sentralbyrå var det i fjor registrert 99 626 personer med polsk statsborgerskap her til lands, og dette tilsvarer ca. 1,91% av Norges befolkning (SSB, 2016a). Dette er i motsetning til antallet russiske statsborgere en kraftig økning de siste ti årene, opp fra 6773 personer tilbake i 2006, og de har da klart forbigått russerne som den største slaviske gruppen i Norge målt i statsborgerskap (SSB, 2006).

Det finnes det per dags dato ingen formell og gjennomgående språkstatistikk i Norge, så det er vanskelig å anslå nøyaktig hvor mange som benytter seg av russisk og polsk (Wilhelmsen, Holth, Kleven & Risberg, 2013, s. 4). Det man derimot har er tall på hvor mange personer som kommer fra verdens ulike land, og kjennskap til hvilke språk som er utbredt hvor. Ut i fra dette kan man med rimelig grunn anta, som nevnt tidligere, at russisk og polsk ikke bare er de største slaviske språkene i verden, men også de største slaviske språkene i Norge.

I folkebibliotekloven §1 står det at folkebibliotekene skal «være en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt», samt at bibliotekene har til oppgave å fremme opplysning, utdanning og kulturell virksomhet ved aktiv formidling og ved å stille bøker og andre medier «gratis til disposisjon for alle som bor i landet» (Folkebibliotekloven, 1985). Dette innebærer at folkebibliotekenes tilbud skal være et tilbud for alle som bor i Norge,

herunder også den polsktalende og russisktalende befolkningen. Den slavisktalende befolkningen i Norge er trolig ikke så voldsomt stor, men om man ser på SSB sine tall for befolkning etter landbakgrunn så ser man at det er noe i underkant av 3% av innbyggerne i Norge i dag som enten er polske eller russiske innvandrere, eller som har polske eller russiske foreldre eller besteforeldre (SSB, 2017). Dette høres kanskje ikke så mye ut, men det tilsvarer godt over det totale innbyggertallet i Stavanger, som er Norges fjerde største kommune (SSB, 2016b). Hvis man videre antar at en betydelig andel av disse igjen ønsker tilgang på dokumenter utgitt på sitt eget eller sin families språk, så vil en se at det er en betydelig brukergruppe som ikke bør ignoreres av folkebiblioteksektoren. Det finnes per i dag ingen god oversikt over statusen til slaviske språk i norske folkebibliotek, og med denne oppgaven ønsker jeg altså å sette lys på tilstanden til de to største slaviske språkene i biblioteksektoren.

3.2. Problemstillingen

Med det bakteppet som er beskrevet innledningsvis vil jeg med denne oppgaven besvare følgende problemstilling:

Hvor stort behov er det etter litteratur og språklig kompetanse på russisk og polsk i norske folkebibliotek, og hvordan kan dette behovet best dekkes fremover?

Hensikten med denne problemstillingen vil altså være å kartlegge behovet for litteratur og språklig kompetanse innenfor de to store slaviske språkene som tales i Norge i dag, og se dette i lys av dagens situasjon i de norske folkebibliotekene for å se hvordan dette best mulig kan utvikles i fremtiden. Nettopp dette med manglende språkstatistikk kombinert med at det finnes titusenvis av mennesker her som kommer fra Polen og Russland gjør at jeg i denne oppgaven ønsker å sette lys på disse to kanskje litt «glemte» brukergruppene. Dette vil forhåpentligvis kunne bidra til å se hva slags behov som finnes, for å på sikt også kunne hjelpe til med å møte dette behovet. Et godt bibliotektilbud som et resultat av relevant og bevist samlingsutvikling vil i det store bildet kunne tenkes å bidra til en bedret integrering, og derfor ha både en samfunnsnyttig rolle samtidig som den enkeltes behov for litteratur og informasjon dekkes.

For å kunne best mulig belyse denne problemstillingen har jeg benyttet meg av, som vi skal komme tilbake detaljert inn på senere, en form for kvantitativ undersøkelse. Mer spesifikt har

jeg benyttet meg av en spørreundersøkelse rettet mot et vidt spekter av norske folkebibliotek, for å kunne hente inn relevant data for arbeidet mitt.

3.3. Struktur

I denne oppgaven har jeg, etter en kort innledning for å belyse oppgavens basis, gjennomgått min problemstilling samt hensikten med denne oppgaven her. I det videre vil jeg først se på *Det Flerspråklige Bibliotek* i Norge, og deretter foreta en litteraturstudie og ta en titt på eksisterende teori knyttet til problemstillingens tematikk for å etter hvert kunne vurdere funnene i lys av tidligere relevante studier og erfaringer. Videre vil jeg så forklare mitt metodevalg i et eget metodekapittel. Her vil jeg se nærmere på blant annet hvilken metode som ligger til grunn, noen av de sentrale begrepene i rapporten, hvordan arbeidsprosessen har vært strukturert, samt enkelte etisk-moralske vurderinger som gjerne tas med i arbeidet med i en rapport som dette. I kapittelet som så følger vil jeg greie ut om den praktiske gjennomførelsen av undersøkelsen min, herunder mer konkret om den faktiske utformingen, utfordringer og de enkelte vurderinger gjort underveis. I kapittel åtte vil jeg presentere undersøkelsen med de funnene som er gjort. Kapittel ni vil videre inneholde analyse samt drøfting og diskusjon over resultatene som fremkommer i det foregående kapittelet, før jeg så oppsummerer og kommer med min konklusjon av arbeidet i oppgavens avsluttende kapittel. I tillegg kommer litteraturliste samt et eget vedleggs kapittel med skjermbilder fra spørreundersøkelsen. Hele rapporten vil altså ha et kronologisk preg over seg, og den er da strukturert slik at rekkefølgen til de ulike prosessene er presentert mer eller mindre slik de faktisk er foretatt.

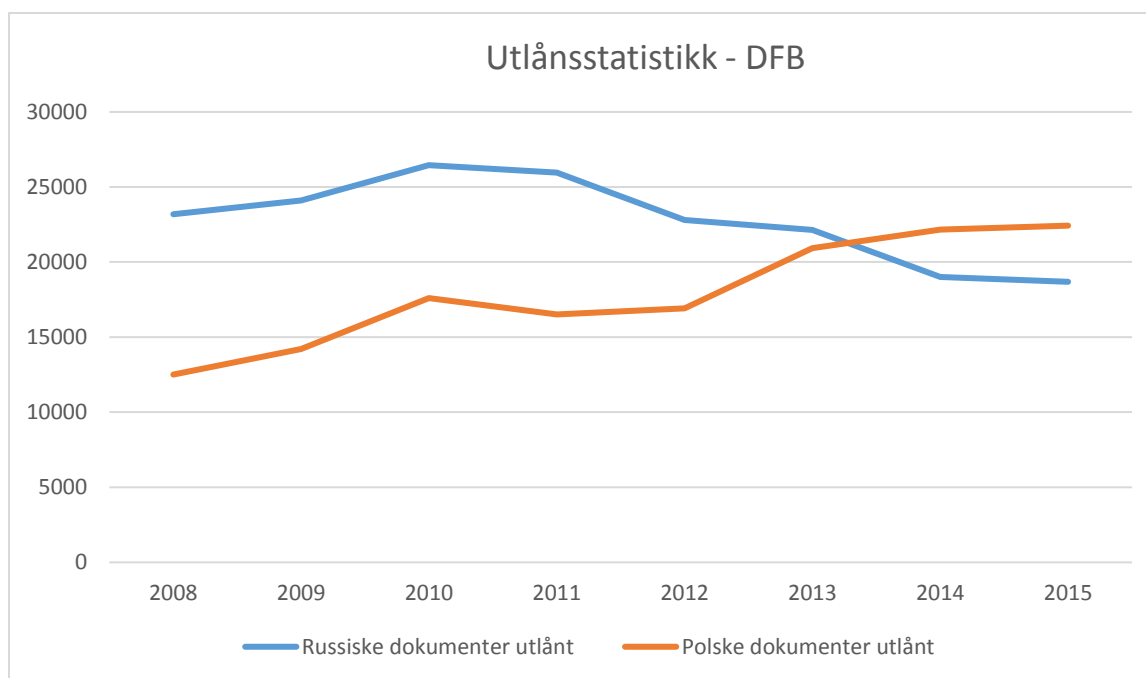
3.4. Det Flerspråklige Bibliotek

I dagens bibliotek-Norge finnes det én aktør som omtaler seg selv som det «selvsagte stedet å oppsøke for å skaffe morsmåslitteratur til språklige minoriteter [...]», nemlig DFB – Det flerspråklige bibliotek. DFB er en del av Nasjonalbiblioteket, og fungerer som et bibliotek for andre bibliotek i det at de skal være støtteapparat for å kunne bidra til betjening av brukere som tilhører språkgrupper en vanskelig kan forvente at alle norske folkebibliotek har godt utviklede egne samlinger til (Det flerspråklige bibliotek, 2017a). DFB har samlinger på 69 ulike språk, og dette inkluderer samlinger på en rekke slaviske språk som bulgarsk, serbisk og tsjekkisk, og ikke minst russisk og polsk (Det flerspråklige bibliotek, 2017b). I tillegg til muligheter for tradisjonelt lån av enkeltdokumenter er DFB sin kanskje primære utlånsmodell

lån av bokpakker eller bokdepot, der låner kan komme med ønsker og behov, for deretter å få en ferdig sammensatt pakke på basis av dette tilsendt fra DFB (Det flerspråklige bibliotek, 2017c).

I følge førstekonsulent Oddbjørn Hansen ved DFB som jeg har vært i kontakt med vinteren/våren 2017 i forbindelse med arbeidet mitt, så besitter DFB rett i overkant av 10 000 dokumenter på russisk, hvorav i underkant av 9000 er fysiske bøker, og resten er en blanding av lydbøker, filmer og annet materiale. DFB sin polske samling er på over 11 000 dokumenter, hvorav rett i underkant av 10 000 er fysiske bøker, og resten er en blanding av andre dokumenttyper. Tallene stammer fra 2015, men det er grunn til å anta at dokumentmengden ligger på omtrentlig samme nivå nå i 2017. DFB gjenspeiler med dette relativt godt samfunnets befolkningssammensetning for øvrig, da deres polske og russiske samlinger også er de største slaviske samlingene DFB har. Det er også verdt å merke seg at den polske samlingen er så vidt større enn den russiske, selv om de er langt flere polakker enn russere i Norge. Årsakene til dette er trolig som vi har vært inne på tidligere det faktum at det historisk sett har vært russisk som har vært det største slaviske språket i Norge, selv om det har blitt forbigått av polsk i senere tid, og at det derfor tidligere i samlingsutviklingen har vært et mer prioritert språk, noe man kan se resultatene av i dag.

Når det gjelder utlansstatistikken så har jeg også fått tilgang på tallene fra perioden 2008 til og med 2015 for DFB sine russiske og polske samlinger, og som det tydelig fremkommer her så er det en klar og stabil nedgang i nyere tid på utlån av den russiske samlingen, mens det stikk motsatte ser ut til å være tilfellet med den polske samlingen.

Figur 1 : Utlånsstatistikk – DFB

Det at lånestatistikken på polske dokumenter har hatt en stabilt stor økning vil det nok være naturlig å attribuere til det faktum at den polske befolkningen i Norge har økt kraftig i nyere tid, som vi har vært inne på tidligere. Mer interessant å lese ut i fra disse tallene er kanskje statusen på den russiske samlingen til DFB, som da altså har hatt en markant nedgang i de siste årene. Årsakene til dette kan være mange, men som vi har vært inne på innledningsvis så er det slik at antallet russiske statsborgere i Norge relativt sett har vist tegn til stagnasjon det siste tiåret. Det kan kanskje være nærliggende å spekulere i at dette minskede behovet for russisk litteratur fra DFB skyldes at de russiske statsborgerne som har vært i landet over tid har gått over til å lese norsk litteratur etter å ha tilegnet seg nye språkkunnskaper, mens antallet nye russere som emigrerer til Norge ikke er høyt nok til å erstatte tidligere brukere. Dette igjen blir spekulasjoner, og det kan godt tenkes at andre faktorer som at DFB sin russisksamling kanskje inneholder en del eldre litteratur, at enkelte folkebibliotek med russere i brukerkretsen har bygget opp egne samlinger osv. spiller inn her, men dette er ting vi kommer inn på igjen når oppgavens funn skal analyseres og diskuteres. Totalt sett ser vi her at i 2008 ble polske og russiske dokumenter samlet sett ble lånt ut 35 696 ganger, mens i 2015 var tallet 41 114. Dette tilsvarer en prosentvis økning på over 15%, og det viser at behovet for dokumenter innenfor de store slaviske språkene samlet sett har økt.

DFB som en egen avdeling innenfor Nasjonalbiblioteket med sitt fokus på å tilby dokumenter fra et vidt spekter av ulike språk gjør at biblioteket står i særstilling i Norge. I følge Oddbjørn Hansen ved DFB så samarbeider de også jevnlig med to søsterbibliotek som ligger i Danmark (*Bibliotekcenter for Integration*) og i Sverige (*Internationella Biblioteket*), og de er for tiden blant annet involvert i et felles-prosjekt som tar sikte på å utvikle en flerspråklig e-bok tjeneste innenfor enkelte utvalgte språk. Det virker i midlertidig som om «fenomenet» med slike flerspråklige bibliotek som tjener andre bibliotek på den måten DFB gjør det er særskandinavisk, da det er dårlig med eksempler på tilsvarende tjenester fra andre land. Dette kan ifølge Hansen muligens tilskrives tradisjoner og utviklede nettverk for fjernlån i vår del av verden. Videre er det en fordel og kanskje også en forutsetning for en slik type bibliotek at man, slik som i formålsparagrafen til den norske folkebibliotekloven, presiserer at folkebibliotekene skal være til for alle innbyggerne i landet, og ikke kun de som er norske statsborgere og som har norsk som morsmål (Folkebibliotekloven, 1985).

DFB sin unike rolle i det norske biblioteklandskapet er årsaken til at jeg har inkludert et underkapittel om dette spesielle bibliotekets virke. Dersom man ønsker å ta for seg ulike språk fra andre land innenfor den norske biblioteksektoren kan man ikke unnlate å trekke inn DFB, og DFB sin rolle skal vi også se nærmere på når vi kommer til selve undersøkelsen.

4. Litteraturstudie

4.1. Introduksjon til litteraturstudie

For å kartlegge og vise til tidligere arbeid på dette feltet har jeg her inkludert et kapittel dedikert til en litteraturstudie jeg har gjort i forbindelse med undersøkelsen min. I følge Helen Aveyard som har skrevet en metodebok om «*literature reviews*» innen helse- og sosialfag så kan dette defineres som «the comprehensive study and interpretation of literature that addresses a specific topic», og dette er her gjort i den hensikt å se nærmere på beslektet arbeid som tar for fremmedspråklige samlinger og samlingsutvikling samt vise behovet for nettopp en undersøkelse som det jeg har foretatt (Aveyard, 2010, s. 1). Det er ikke gjort tilsvarende undersøkelser i Norge med fokus på russisk og polsk i norske folkebibliotek så vidt meg bekjent, men det finnes annen relevant litteratur som omhandler samlingsutvikling av fremmedspråk i folkebibliotek som jeg har sett på i forbindelse med dette arbeidet. I det

følgende vil jeg se på et utvalg av dette materialet, og jeg vil også trekke frem enkelte av elementene herifra i mitt avsluttende diskusjonskapittel etter at funnene fra undersøkelsen er presentert. Først vil jeg her ta for meg litt som er skrevet om flerspråklige samlinger og utvikling av denne typen samlinger. Deretter vil jeg også se litt på biblioteket som en møteplass og som en mulig arena for integrering.

4.2. Om flerspråklige samlinger

Det å utvikle en fremmedspråklig samling i et bibliotek kan være krevende, blant annet på grunn av de begrensede ressurser man ofte har til rådighet. Cindy Bissett tar for seg nettopp denne problematikken i en artikkel publisert i *The Australian Library Journal* i 2010. Bissett tar her for seg et konkret bibliotek på Tasmania som startet et prosjekt for å kunne utvikle en flerspråklig skjønnlitterær samling på basis av donasjoner og tilskudd. Behovet for å ta opp slik problematikk begrunner hun med globalisering og fremveksten av et multikulturelt samfunn, noe vi kan trekke paralleller til andre vestlige land, herunder Norge (Bissett, 2010, s. 12). Det aktuelle biblioteket Bissett ser nærmere på løste problemet med manglende flerspråklig litteratur ved å først kartlegge hvilke språk brukerne benyttet. Deretter gikk biblioteket aktivt ut og spurte privatpersoner, bibliotek i andre land, samt konsulat og ambassader om de ønsket å donere dokumenter. Videre søkte de om tilskudd fra lokale aktører, og pengene gikk til kjøp av bøker fra en egen forhandler av fremmedspråklig litteratur et annet sted i landet. Resultatet ble en egen seksjon i biblioteket som ble lansert som et eget arrangement, og etter endt prosjekt så det ut til at samlingen ble godt brukt og bevisstheten rundt denne samlingen økte, noe som muligens fører til en selvforsterkende positiv effekt (Bissett, 2010, s. 15-19).

I en eldre artikkel fra Canada ble en web spørreundersøkelse benyttet for å kartlegge folkebibliotekenes samlingsutvikling og arbeid med fremmedspråklig materiale (Dilevko & Dali, 2002, s. 116). En av utfordringene ved dette arbeidet som undersøkelsen tok opp var hvilke hindringer som lå i veien for anskaffelse av ytterligere fremmedspråklige dokumenter, og det viste seg her å være hovedsakelig en blanding av manglende etterspørsel, budsjettprioriteringer og plassutfordringer. Spesielt var manglende etterspørsel et problem for små bibliotek som pga. dette ikke kunne prioritere slik samlingsutvikling, og problemet løses gjerne i praksis ved fjernlån (Dilevko & Dali, 2002, s. 122). Dette kan man kjenne igjen fra den norske biblioteksektoren, og dette er noe vi skal se nærmere på senere.

Dilevko og Dali som stod bak denne canadiske undersøkelsen skrev noen år senere en artikkel om samlingsutvikling innen slaviske språk spesifikt for å gi et overblikk over hvordan dette foregår i praksis. Dette er ofte komplisert arbeid, og de tar blant annet opp alternative måter å gjøre dette på, som vi også skal komme inn på senere i denne oppgaven (Dali & Dilevko, 2005, s. 238). Enkelte eksempler på dette er bruk av alt fra spesialiserte bokhandlere og donasjoner, til uavhengige aktører og internasjonale bokmesser. Det understrekes også vanskeligheter med anskaffelse av relevant litteratur som kan være vanskelig å få tak i samtidig som man er under stadig press for å lage en strømlinjeformet og automatisert samlingsutvikling (Dali & Dilevko, 2005, s. 260).

4.3. Bibliotek som møteplass for integrering

I tillegg til at det altså er skrevet en del om flerspråklige samlinger og flerspråklig samlingsutvikling, som vi her har sett litt nærmere på, så finnes det også litteratur som ser på det integrerende aspektet ved bibliotek potensielt kan ha, blant annet når det gjelder innvandrere som har et annet morsmål enn det majoritetsbefolkningen har. Integrasjon i denne konteksten er en betegnelse brukt på innlemmelsen av innvandrere i et samfunn, og det har i nyere tid blitt en samlebetegnelse på de prosesser mellom individ og samfunn der det er en spenning mellom retten til å være lik og forskjellig samtidig (Tjora, 2014).

I et kapittel Ragnar Audunson har skrevet i boken *Det mångspråkiga biblioteket : en nödvändig utopi* så går han nærmere inn på integrasjon i biblioteksektoren. I forbindelse med et prosjekt han har vært delaktig i har han vært med på å utvikle et begrepspar: *høyintensive* og *lavintensive* møteplasser, der høyintensive møteplasser er «der vi lever ut våre primære interesser og verdier» og lavintensive møteplasser er «der vi eksponeres for andre verdier og interesser» (Audunson, 2012, s. 44). Han skriver videre at en tendens til fragmentering i samfunnet skaper behov for lavintensive møteplasser, og av alle de ulike arenaen som kan falle inn under denne kategorien så står biblioteket «tilbake som en viktig lavintensitets møteplass som brukes gjennom hele livsløpet» (Audunson, 2012, s. 51 & 55). Undersøkelser Audunson har vært med på viser at man eksponeres for mangfoldet i samfunnet på bibliotek, og en stor andel av de som aktivt bruker bibliotek kommer i kontakt med fremmede der. Han skriver også at biblioteket åpner for en gradvis integrering av innvandrere ved at de kommer i kontakt med folk gjennom ulike aktiviteter i regi av biblioteket (Audunson, 2012, s. 56-57). Avslutningsvis skriver han om biblioteket at det blir en arena for integrasjon ved at det gir

brukerne mulighet til å fylle ulike roller som «et helt og integrert menneske», og «en slik arena trenger vi i et samfunn som blir mer og mer fragmentert» (Audunson, 2012, s. 58).

IFLA og UNESCO har sammen frontet et manifest og en tilhørende verktøykasse kalt «IFLA og UNESCOs flerkulturelle bibliotekmanifest» der de tar utgangspunkt i at språklig mangfold bør verdsettes og bevares for alles fordel. Videre står det at bibliotek burde understøtte språklig mangfold, og med det jobbe for dialog på tvers av kulturer. IFLA/UNESCO lister så opp en rekke prinsipper som blant annet går ut på at borgerne ikke skal diskrimineres ut i fra språk, og innkjøpt materiale skal reflektere alle borgeres behov på de relevante språk. Det oppfordres videre også til utvikling av flerspråklige samlinger og tjenester mer generelt (IFLA, 2015, 17.04). Som nevnt i oppgavens innledning reflekteres dette synet også delvis i den norske folkebibliotekloven, der det står at allsidighet i tilbudet er viktig, og at bibliotekenes virke skal være rettet inn mot alle de som bor i landet (Folkebibliotekloven, 1985). Det argumenteres altså fra ulike hold for at biblioteket både kan og bør være en arena der personer med ulik språklig bakgrunn kan inkluderes. For å få personer med fremmedspråklig bakgrunn til å benytte bibliotekene så vil det være nærliggende å tenke at det må ligge til rette et tilbud til denne gruppen, og dette skal vi utforske videre når mine funn skal vurderes i kapittel 9.

5. Teori

5.1. Teori om samlingsutvikling

I tillegg til litteratur som omhandler flerspråklighet i biblioteksektoren kan det også være nyttig å trekke inn litt mer generell teori hva samlingsutvikling angår, og et eksempel på dette er Dennis Carrigan sin artikkel fra 1995, «Toward a Theory of Collection Development». Denne artikkelen tar for seg samlingsutvikling som forfatteren hevder er den mest kritiske funksjonen i et bibliotek (Carrigan, 1995, s. 97). Carrigan skriver at årsaken til at bibliotek eksisterer er at det er mulig å dra fordeler ut av dem, og han hevder videre at et bibliotek «exists because of the benefits it makes possible, and the benefits come essentially from the collections» (Carrigan, 1995, s. 97-98). Fordi at bibliotek eksisterer på bakgrunn av de fordelene man kan trekke ut av deres samlinger så er det ifølge forfatteren helt sentralt at samlingsenes ROI (Return-On-Investment), altså hvor mye man får igjen for en investering i

forhold til hvor mye som faktisk er investert, er tilfredsstillende (Carrigan, 1995, s. 98) (Investopedia, 2017). I biblioteksektoren er det ikke nødvendigvis så lett å måle dette, mye fordi at bibliotekene både har direkte og indirekte fordeler ved seg. De direkte fordelene kan være en forsker som oppnår resultater på grunn av bakgrunnsmateriale han eller hun har skaffet til veie via et bibliotek, og indirekte kan være mer generelle fordeler av en mer opplyst befolkning der deler av folket har anskaffet seg kunnskap via sitt bibliotek og har spredt dette videre (Carrigan, 1995, s. 99). Videre skriver Carrigan at dokumenter i et bibliotek kun har potensiell verdi, og at det er ved faktisk bruk av en samling at denne verdien utnyttes. Dette gjør at det å måle et biblioteks faktiske nytteverdi ikke er så enkelt, og F. W. Lancaster sa at den beste måten å gjøre dette på er å måle hvor mye et anskaffet dokument brukes (Carrigan, 1995, s. 100). Carrigan spesifiserer videre at dette i realiteten er mer komplekst, siden et dokumentets bruk bare representerer den underliggende nytteverdien og siden ulike bibliotek fokuserer på ulike typer samlinger (Carrigan, 1995, s. 100-101). Bibliotekenes fokus varierer altså veldig, og nettopp dette med å prioritere riktig til riktig brukergrupper er et sentralt aspekt ved samlingsutviklingen (Carrigan, 1995, s. 101). Carrigan hevder altså at samlingsutvikling er bibliotekets mest kritiske funksjon fordi at det er grunnlaget for samlingen til biblioteket, som igjen bibliotekets brukere benytter seg av hvis det er samsvar mellom deres behov og samlingens utforming. Bruk av samlingen er videre en indikator på god nytteverdi (ROI), og bidrar dermed til å legitimere bibliotekets eksistens. Indirekte er det da god og relevant samlingsutvikling som til syvende og sist eventuelt legitimerer et biblioteks eksistens (Carrigan, 1995, s. 103-104).

Det er også skrevet en rekke bøker om samlingsutvikling, og en som jeg har sett på i samband med denne oppgaven er Peggy Johnson sin «Fundamentals of Collection Development and Management». Denne boken gir en bred innføring i emnet, og starter med å se på de historiske linjene. På 1800-tallet var det viktig for bibliotekarene, i hvert fall i USA som er forfatterens utgangspunkt, at de hadde en opplærende rolle og at de skulle sørge for materiale av en viss kvalitet, noe som da igjen skulle defineres av bibliotekarere. Tidlig på 1900-tallet utkom også en rekke bøker og guider som skulle hjelpe bibliotekarene med avgjørelsene knyttet til anskaffelser. På 30-tallet kom det omfattende verk innen det som kalles «selection theory» som er knyttet til saksgang i bokutvelgelse og hvilke mål som skulle ligge bak. Fra slutten av 70-tallet og starten av 80-tallet ble samlingsutvikling («collection development») brukt og utviklet som egen term adskilt fra den mer rent tekniske anskaffelsesprosessen («acquisition») (Johnson, 2009, s. 13-17). Fra 80-tallet ble også sensur og frihet til å lese

viktigere elementer, og et behov meldte seg også for å representere det pluralistiske samfunnet, noe som blant annet resulterte i en egen organisasjon for informasjon om multikulturelle samlinger (Johnson, 2009, s. 18). Johnson har også dedikert et kapittel i boken sin til utvikling av samlinger. Her går hun blant annet inn på at utvalg av dokumenter kommer av en kombinasjon av kunnskap, erfaring og intuisjon, men alt utvalg må også ha basis i bibliotekets brukergruppe samt ta hensyn til bibliotekets mål og prioriteringer, fordi som F. K. W. Drury har sagt så er målet å skaffe rett bok til rett person til rett tid (Johnson, 2009, s. 108). For å kunne oppnå dette identifiserer hun en rekke viktige elementer ved utviklingsprosessen, inkludert alt fra kilder og verktøy for utvelgelse og kriterier for vurdering av materialet, til konkrete tips til bestilling, utarbeidelse av innkjøpsplaner og ikke minst kassering (Johnson, 2009, s. 109-127). For å kunne gjøre det som Drury hevder er målet med anskaffelser så må man også vite hvem ens brukere er i det som Johnson kaller for «markedet». Dette kan gjøres på ulike måter, blant annet ved å se på demografi og andre karakteristika i det markedet som et bibliotek skal operere (det hun kaller for «market research»). Ulik type data kan benyttes, både egeninnsamlede primærdata og sekundærdata som stammer f.eks. fra konsensusdata som SSB er en god kilde til i Norge (Johnson, 2009, s. 201-204).

5.2. Teori oppsummering

Det finnes altså en viss mengde litteratur og teori som sammen med litteratur som går på flerspråklighet i biblioteksektoren i større eller mindre grad kan bidra til å støtte opp under arbeidet med utvikling av flerspråklige samlinger i norske folkebibliotek, og dette teorikapittelet peker sammen med litteraturstudien min på enkelte tidligere arbeider og erfaringer som kan være relevant på ulike plan for en del bibliotek her til lands. Det er som nevnt ingen tilsvarende norske empiriske studier utført som ser på de samme elementene som denne undersøkelsen jeg her foretar innenfor statusen til de to spesifikke språkene russisk og polsk, noe som bygger opp under behovet for nettopp en undersøkelse av en slik art. I kapittelet for analyse og diskusjon vil jeg trekke inn noen av de sentrale elementene presentert i dette kapittelet. Dette inkluderer ROI og samlingsutvikling som legitimerer bibliotekene fra Carrigan sin artikkel, samt kunnskap om bibliotekets brukergruppe i det som Johnson omtaler som bibliotekets «marked» i sin bok om samlingsutvikling.

6. Metode

6.1. Metodevalg

Som nevnt tidligere i oppgaven har jeg benyttet meg av en kvantitativ undersøkelse i form av det kvantitative forskningsdesignet som spørreskjemaundersøkelser er. Innen samfunnsvitenskapen er det vanlig å skille mellom metoder som er av kvantitativ og kvalitativ art. Der man i en kvalitativ undersøkelse søker å kunne si noe om kvalitet eller spesielle kjennetegn ved det fenomenet en studerer, så ønsker man i en kvantitativ undersøkelse å telle det fenomenet man studerer for å kartlegge dets utbredelse (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010, s. 31-33). I denne oppgaven har det vært et ønske å få kartlagt et større antall bibliotek for å kunne si noe mer generelt om de store slaviske språkene i folkebiblioteksektoren, og for å kunne få til dette fremstod altså en spørreundersøkelse som den beste måten å tilnærme seg tematikken på. Det kunne sikkert vært mulig å gå i dybden på noen få relevante bibliotek for å få vite hva slags tanker enkelte bibliotek gjør seg om oppgavens tema, men da ville jeg ikke kunne nå ut til så mange at trender ville synliggjøres, og det ville blitt en voldsomt omfattende oppgave å måtte samle inn og behandle de store mengder informasjon jeg ville måtte arbeide med dersom jeg skulle gå i dybden på et stort antall bibliotek. Det skal sies at skillet mellom disse to forskningsmetodiske tilnærmingene ofte i praksis kan være mer flytende, og det er selvsagt mulig å kombinere metodene til en viss grad. Årsaken til at ikke en slik hybridløsning heller er valgt her er det at det ikke finnes så mye materialet om temaet fra før som jeg kunne benyttet som bakgrunnsinformasjon for en mellomløsning, så derfor fremstod det altså som mest hensiktsmessig å gå for en kvantitativ undersøkelse når metode skulle velges. Skjemaet mitt inneholder for øvrig også noen mer åpne spørsmål, men siden disse først og fremst brukes i sammenheng med resten av tallmaterien så vil jeg fortsatt hevde at undersøkelsen min står relativt godt plantet innenfor det en vil kunne kalle kvantitativ metode. Dette også selv om min utvelgesmetode, som vi skal komme nærmere inn på i kapittel 7 – «Utførelse», er inspirert av utvelgelse som er vanligere innenfor kvalitativ metode.

6.2. Spørreundersøkelser

Som nevnt ble en kvantitativ metode i form av en spørreundersøkelse vurdert til å være mest hensiktsmessig i denne sammenhengen. Dette primært altså fordi at det jeg ønsker å fange opp i denne oppgaven er de store linjene og trendene innenfor mine utvalgte språk.

Spørreundersøkelser er generelt sett altså en måte å samle kvantitative data på, og de har noen fordeler knyttet til seg som er sentrale for at dette ble brukt i denne oppgaven. Slike skjemaer med svaralternativer gitt på forhånd, kalt prekodede skjema, har den fordelen at de ved hjelp av en standardisering av spørsmål/svaralternativ som er like for alle respondenter kan generalisere resultatene, og se mønstre, likheter og variasjoner i svarene. En annen fordel er at man kan få svar fra mange respondenter på relativt kort tid (Johannessen et al., 2010, s. 259). Begge deler var altså ønskelig i min oppgave, da jeg ønsket å se et større bilde rundt russisk og polsk i norske bibliotek, og siden en oppgave som dette har en viss tidsbegrensning på ca. et semester. Slike spørreskjema tar naturlig nok utgangspunkt i en problemstilling som allerede er definert, og spørsmålene må utformes slik at de kan besvare denne problemstillingen. En utfordring her er nettopp det at man i motsetning til i en intervju-situasjon ikke har mulighet til å justere eller endre på skjemaet sitt i det øyeblikket det er sendt ut, i hvert fall ikke i like stor grad (Johannessen et al., 2010, s. 260-261). Dette krever grundig forarbeid, og er en utfordring som måtte overkommes på best mulig måte i forkant av utsendelsesprosessen. Uten noen tilsvarende sammenlignbar undersøkelse jeg kunne forme skjemaet mitt etter måtte forarbeidet være ekstra grundig, men på tross av dette kom jeg altså allikevel til den konklusjon at dette var måten jeg ønsket å gå frem på for å kunne besvare problemstillingen min. Slike undersøkelser kan gjøres både fysisk ved utsendelse av spørreskjema som kanskje var vanligere i tidligere tider, men av praktiske årsaker ble det vurdert som mest hensiktsmessig å gå for en web-basert undersøkelse som vi skal se litt nærmere på når vi kommer til den konkrete utformingen av skjemaet i neste kapittel.

6.3. Begrepsavklaring

Videre er det også nødvendig med litt begrepsavklaring av enkelte spesifikke termer for å unngå misforståelser og tvetydigheter senere i oppgaven. I hele oppgaven min har jeg forsøkt å bruke begrepet *dokumenter* mest mulig i en vid forstand for å fange opp alt det som bibliotekene tilbyr, være seg bøker, blader, aviser, filmer, dataspill, e-bøker, artikkeldatabaser osv. På tross av forsøk på å være relativt konsekvent på dette har jeg brukt begrepene *litteratur*, *materiell* og *ressurser* i en del tilfeller som mer eller mindre synonymmer. Dette er gjort for å passe på at formuleringene mine spesielt i undersøkelsen var mest mulig naturlige samtidig som de helst skulle være presise. Dette var avveininger som ble gjort igjen for å forsøke å sikre at alt av russisk og polske dokumenter som bibliotekene behandler fanges opp, og for at presisjonen i hvert enkelt spørsmål skulle være best mulig. Det å finne ut nøyaktig hva russisk- og polskspråklige brukere er ute etter er spesifisert i et eget spørsmål, og det at

jeg til tider kanskje har vært litt mindre konsekvent i min terminologi enn det som i utgangspunktet var ønskelig har forhåpentligvis bidratt til at spørreundersøkelsen ble enklere og klarere for respondentene mine.

Med polakker og russere vil jeg videre i denne oppgaven litt løst referere til personer som innehar statsborgerskap fra henholdsvis Polen og Russland, eller som har foreldre/besteforeldre fra disse landene, og med dette følge SSB sin «vanlige» definisjon av hva som er en innbyggers landbakgrunn. Dette såfremt jeg ikke spesifiserer noe annet. Årsaken til at jeg må gå litt grovt til verks på dette punktet er som jeg har vært inne på usikkerhet knyttet til språk og språkstatistikk her til lands. Merk også at poenget her har vært å se trender og kanskje også det større bildet heller enn å gå fokusere på slike detaljer som det er vanskelig å finne korrekte tall på. Det har også vært viktig å fokusere litt ekstra på de faktiske bibliotekbrukerne, og man kan videre også tenke seg at forskjellige folk fra forskjellige land har ulike erfaringer med- og ønsker om å ta i bruk sitt lokale bibliotek. En utfordring knyttet til dette med manglende statistikk er kanskje spesielt tydelig mtp tsjetsjenere. SSB til eksempel fører ikke statistikk på folk fra Tsjetsjenia, da dette er anerkjent av norske myndigheter som en administrativ region i Den Russiske Føderasjonen. Derfor vet man ikke hvor mange av de som SSB oppgir som å enten ha landbakgrunn fra Russland eller som har russisk statsborgerskap som er etnisk tsjetsjenere, eller som tilhører en av Russlands mange andre minoritetsgrupper, og som kanskje derfor har andre morsmål enn russisk. Jeg tok direkte kontakt med SSB per e-post i mai 2017 for å få bekreftet dette og de skrev at de ikke har statistikk på etnisitet, kun land. Derfor har de heller ingen andre kilder enn enkelte eldre artikler som bekrefter at det var økt tilstrømning av tsjetsjenere blant de som kom med russisk statsborgerskap tidlig på 2000-tallet, trolig i forbindelse med krigen der, som f.eks. en artikkel av Forgaard i SSB sitt egne tidsskrift *Samfunnsspeilet* i 2004 (Forgaard, 2004).

I dette lille terminologikapittelet over begreper benyttet i oppgaven kan det være nyttig å trekke inn et begrep som faktisk ikke er benyttet i arbeidet, nemlig *serbokroatisk*. Dette begrepet brukes gjerne som en samlebetegnelse for serbisk, kroatisk og enkelte andre sørslaviske språk. Tidligere har språkene som omfattes av begrepet blitt anerkjent som et felles språk, men av ulike grunner, herunder sterke politiske regionale strømninger, så er det i dag vanlig å skille mellom disse språkene som spesielt da tidligere ble kalt serbokroatisk (Browne, 2014). Hvis jeg i denne oppgaven skulle behandlet serbokroatisk som ett enkelt språk ville jeg verdt nødt til å presisere at antallet innbyggere i Norge som ifølge SSB har landbakgrunn fra

enten Bosnia-Hercegovina, Serbia eller Kroatia samlet sett overgår antallet russere, og gruppen vil da samlet sett trolig blitt den nest største slaviske språkgruppen her til lands, etter polsk (SSB, 2017). På grunn av dette er det derfor et viktig poeng å understreke at jeg har av ulike grunner valgt i denne sammenheng å se på dette som separate språk, og derfor er fokuset mitt for denne oppgaven å se på de to store anerkjente mer eller mindre enhetlige slaviske språkene i Norge, nemlig russisk og polsk.

6.4. Etiske vurderinger og rapportering

For å kunne utarbeide en undersøkelse basert på metoden skissert ovenfor, så er det en rekke hensyn man må ta med tanke på det forskningsetiske aspektet. Dette er en ikke-uvesentlig del av metoden bak en undersøkelse, og også med tanke på dette aspektet har jeg hatt arbeidet til Johannessen et al. i bakhodet.

Den viktigste vurderingen som ble foretatt når det kommer til den praktiske utførelsen av prosjektet var knyttet til anonymisering. Av ulike hensyn ble det vurdert til mest hensiktsmessig, både for å få flest mulig respondenter og for å få ærligst mulig svar samtidig som privatpersoner og små bibliotek beskyttes, at alt av svar og funn ble anonymisert. Nå var uansett de individuelle organisasjonene som folkebibliotekene er som var målgruppen min, og sånn sett har ikke oppgaven vært noen personvernsmessig utfordring, men det er likevel et viktig punkt å ta med og å reflektere over i en slik oppgave. Mange av bibliotekene som er med er videre også kun bestående av en eller to ansatte, og av denne grunn er det også greiest å gjøre hele undersøkelsen anonym. Johannessen et al. skriver også i sin bok at «ifølge forvaltningsloven er all informasjon som kan tilbakeføres til enkeltpersoner, *taushetsbelagt*» (Johannessen et al., 2010, s. 96). Videre skriver de om informasjon som er skaffet til veien gjennom undersøkelser som den jeg her har utført at den skal «brukes kun til det formålet dataene er samlet inn for, og kan ikke brukes i andre sammenhenger. Dette må gjøres klart overfor dem som deltar i undersøkelsen» (Johannessen et al., 2010, s. 97). På bakgrunn av blant annet dette ble alle deltakere i undersøkelsen informert om at informasjonen skulle være anonymisert, og jeg vil ikke distribuere eller benytte innsamlede data til noe annet formål i fremtiden heller.

Som vanlig er ved slike undersøkelser meldte jeg den 09.02.17 ifra til NSD at jeg ønsket å foreta en undersøkelse som her foreligger. I utgangspunktet så jeg at det nok ikke var behov for å melde inn, men da jeg allikevel var litt i tvil på dette punktet valgte jeg å melde fra om

mitt prosjekt for å være på den sikre siden. Etter hvert fikk jeg beskjed fra NSD om at min undersøkelse ikke var meldepliktig, og at jeg da kunne fortsette ufortrødent med mitt pågående arbeid.

Som det kommer frem innledningsvis i denne rapporten har jeg hatt en del kontakt med en ansatt ved DFB, spesielt i forbindelse med kapittel 3.4. – «Det Flerspråklige Bibliotek». All informasjonen jeg har benyttet her er avklart både underveis i arbeidsprosessen samt selvsagt i forkant av den faktiske ferdigstillelsen av oppgaven min, og dersom det eventuelt ville vært noe galt med dette kapittelet, eller dersom vedkommende ved DFB ikke ønsket å bli henvist til her, så ville jeg enten anonymisert dette eller tatt det helt ut av rapporten, alt ettersom hva min kilde måtte ønske.

6.5. Arbeidsprosessen

Før vi fortsetter med utførelsen av selve oppgaven kan det være greit å også se kort på selve arbeidsprosessen som en helhet til slutt i dette metodekapittelet. Ved referanser og kilder er det benyttet Apa 6th standard, og alt av kilder er vurdert ut fra grunnleggende prinsipper for kildekritikk, noe som kanskje er spesielt viktig i disse tider der både kravene til- og utfordringene med korrekte opplysninger er mye debattert og i fokus i samfunnet. Arbeidet er som nevnt innledningsvis gjort stort sett kronologisk med enkelte justeringer underveis, og fokus har hele tiden ligget på best mulig belysning av problemstillingen og tematikken som er kjernen i denne oppgaven.

7. Utførelse

7.1. Utformingen

I denne delen av oppgaven skal vi se nærmere på den praktiske utførelsen av undersøkelsen denne oppgaven baserer seg på, og det første som ble gjort etter at konklusjonen om at det mest hensiktsmessige for å besvare problemstillingen var en spørreundersøkelse på nett gikk ut på å utforme denne på en best mulig måte. Utformingen er naturlig nok preget av målet om å besvare problemstillingen min på en skikkelig og gjennomført måte, og de tre hovedelementene jeg hadde i bakhodet i denne delen av prosessen var da altså å kunne se på dagens status, hvilket behov som ligger i befolkningen, samt se på hva som kan gjøres for å

forbedre tilbudet i fremtiden. I dette underkapittelet vil jeg kort ta for meg dette arbeidet med utformingen av skjemaet, og ytterligere detaljer knyttet til de faktiske spørsmålene vil tas grundigere opp i kapittel 8 – «Om undersøkelsen og funnene».

Spørreskjemaet jeg sendte ut bestod av totalt 14 spørsmål, og jeg baserte mye på metodeboken til Johannessen et al. når jeg skulle forsøke å best mulig formulere dette. Tidlig i denne fasen landet jeg på at jeg ønsket omtrent dette antallet spørsmål. Dette kom jeg frem til etter en vurderingsrunde der jeg konkluderte med at flere spørsmål ville både kunne gjøre bearbeidelsesprosessen unødvendig kompleks, og mange spørsmål ville kanskje avskrekke noen respondenter eller øke sannsynligheten for slurv fra deres side. For få spørsmål ville på den andre siden kunne gjøre det vanskelig å se mønstre og trekke konklusjoner, så omfanget var altså ganske tidlig bestemt etter egen vurdering av Johannessen et al. sine refleksjoner rundt dette (Johannessen et al., 2010, s. 273).

Når det kom til de faktiske spørsmålene forsøkte jeg å ha Johannessen et al. sine praktiske råd for utforming av spørsmål i bakgrunnen. Jeg forsøkte derfor blant annet å være bevisst på alt fra spørsmålsformuleringene mine, hvilke begreper jeg benyttet og hvilke svaralternativer og skalaer jeg presenterte, til å ha god balanse i spørsmålene, unngå ladede og ledende spørsmål samt holde det hele intuitivt og enkelt for respondentene (Johannessen et al., 2010, s. 262-268). Skjemaets strukturelle oppbygning er også et viktig element, og skjemaet starter med en rekke spørsmål med fastsatte svaralternativer. Først ut var spørsmål knyttet til samlingenes størrelse samt brukshyppighet, før jeg spør etter hva slags type dokumenter som er av interesse for brukerne. Ved spørsmål knyttet til hva brukerne var ute etter fikk jeg også innspill fra DFB som ønsket å vite noe om hva slags forfattere de polske og russiske brukerne ønsket å lese bøker av, så på bakgrunn av kommunikasjonen med DFB ble også et spørsmål om dette integrert i mitt skjema. Videre ville jeg vite hvordan bibliotekene får tak i sitt materiale, og etter et spørsmål om dette fulgte jeg opp med noen avsluttende spørsmål om bibliotekene hadde relevant kompetanse innen russisk og polsk, og deretter om hvilke hindringer bibliotekene hadde for videreutvikling av sitt tilbud. Helt avslutningsvis la jeg til tre åpne spørsmål for å gi respondentene mulighet til å uttrykke f.eks. nyanser som jeg ikke klarte å få frem i spørsmålene mine, eller for å komme med annen relevant informasjon. Knyttet til hvert spørsmål måtte jeg altså foreta en rekke vurderinger med tanke på alt fra formuleringene til hvor mange alternativer og hvilke instruksjoner som skulle følge med, og

detaljene knyttet til de konkrete spørsmålene presenteres altså sammen med funnene i kapittel åtte som følger.

Sentralt i den praktiske utformingen (og etter hvert også distribusjonen) av en web-spørreundersøkelse er valg av programvare, og i denne undersøkelsen benyttet jeg meg av UiO sitt program kalt *nettskjema*. Denne softwaren fikk jeg tilgang til via HiOA-brukerkontoen min som jeg har i kraft av å være student ved denne institusjonen, og programmet er godt egnet til en enkelt utformet undersøkelse som det min undersøkelse er. Programmet er også godt egnet til å hjelpe til med bearbeidelse av tallmaterialet i etterkant, og ved å kunne automatisk produsere oversiktstabeller i Excel var det mulig å foreta beregninger som kunne benyttes når funnene skulle presenteres. En annen fordel var at ved utforming var det mulig å sørge for at ingen av spørsmålene var obligatoriske. Dette ønsket jeg da jeg ikke så noen hensikt i å «tvinge» bibliotekene som svarer til å svare på noe de ikke anser som relevant eller kanskje til og med ikke forstår. Dette for å sørge for høyest mulig kvalitet på svarene jeg fikk inn. Systemet har også en enkelt og grei purrefunksjon som jeg også ønsket å benytte da jeg antok at langt fra alle kom til å svare uten noen påminnelse. I tillegg er statistikken som programmet bidrar med å produsere godt egnet for anonymisering, og i en slik oppgave der flere av bibliotekene jeg tok kontakt med kun har en eller to ansatte er dette av betydning. Det ble også vurdert andre alternativer som er tilgjengelige på markedet, slik som til eksempel Google sin åpne løsning. Denne programvaren, kalt *Google Skjemaer*, er en gratisløsning som kan benyttes dersom man har en Google-konto, og programmet er knyttet opp mot *Google Docs* (Google, u.d.). Etter en vurdering falt altså valget av flere grunner, herunder anbefalinger fra personell ved HiOA, på UiO sitt program, og sett i ettertid ser det ut til å ha fungert tilfredsstillende.

Når skjemaet var ferdig utformet og formatet fungerte tilfredsstillende etter litt testing på meg selv og på min veileder så kom jeg til neste trinn, nemlig utvalget.

7.2. Utvalget

Til et skjema som dette er det mange mulige måter å gå frem på for å velge ut de bibliotekene det er mest hensiktsmessig å spørre ut. Jeg endte opp med å sende ut skjemaet til 120 norske folkebibliotek bibliotek for å forsikre meg om at jeg fikk nok data i retur for videre behandling. Dette tallet kunne selvsagt vært høyere for å få mer og bedre data til senere bearbeiding, men jeg endte på dette tallet for å unngå å få med for mange små bibliotek i

mindre kommuner uten noen særlig russisk eller polsktalende befolkning, noe som ville oppleves som støy når jeg skulle analysere funnene. Jeg valgte å fordele de utvalgte bibliotekene i tre ulike, men jevnstore, kategorier. Dette er det som kalles for et *stratifisert utvalg*, definert som metode der kategorier baseres på visse kjennetegn, som deretter benyttes til å rekruttere informanter (Johannessen et al., 2010, s. 109). Dette igjen er en type utvalgsstrategi kalt *strategisk utvelgelse*, mest vanlig innen kvalitative undersøkelser, og utvalgsmessig er undersøkelsen min altså også inspirert av kvalitativ metode (Johannessen et al., 2010, s. 106). På den måten er den også et eksempel på at det er mulig å kombinere metode til en viss grad. Årsaken til dette var som nevnt ovenfor også delvis for å unngå støy, men også for å få faktiske relevante data og relevante innspill fra de bibliotek som faktisk har brukere og samlinger innen disse to språkene.

Jeg tok først bibliotekene i de 40 største kommunene målt etter deres totale antall innbyggere. Dette fordi de største kommunene i kraft av å ha størst befolkning i totale tall kan antas å ha en betydelig mengde brukere som ønsker polsk eller russisk litteratur, selv om deres polsk- og russisktalende befolkning relativt sett er liten. Deretter tok jeg bibliotekene i de 40 kommunene med høyest andel russisk befolkning for å ta med de som jeg kunne anta at hadde relativt flest brukere som benytter russisk. Til slutt gjorde jeg det samme med bibliotekene som ligger i de 40 kommunene med relativt størst andel polsk befolkning av samme grunn som de bibliotekene i kommuner med høyest andel russere. På denne måten ønsket jeg altså å samle inn tall fra bibliotek i fra de kommunene i Norge som jeg i utgangspunktet antok at ville se på denne undersøkelsen som relevant, både de største kommunene i landet samt de kommunene der russere og polakker er best representert i forhold til folketallet. Det ble på et punkt også vurdert å legge til folkebibliotek i noen kommuner med spesielt høy andel innbyggere fra andre land der det er kjent at det er en andel av befolkningen som er russisktalende eller polsktalende, slik som til eksempel Ukraina, Hviterussland, de Baltiske statene og Kasakhstan, men på grunn av relativt lave tall kombinert med at de fleste relevante kommunene allerede var fanget opp, samt usikkerhet knyttet til hvor mange av disse som faktisk benytter seg av russisk eller polsk, så ble dette ikke gjort. Merk også at jeg med russisk og polsk befolkning i forbindelse med utvalget av bibliotek her har tatt utgangspunkt i SSB sine tall for innbyggere etter statsborgerskap, og ikke etter landbakgrunn, hovedsakelig på grunn av større usikkerhet knyttet til språkkunnskaper og lignende blant de som har vært i Norge lenge samt de som er født her til lands.

7.3. Gjennomføring og datainnsamling

Som jeg var inne på i metodekapittelet mitt, så brukte jeg UiO-programmet *nettskjema* til den praktiske gjennomføringen. Spørreskjemaet ble sendt ut til de utvalgte bibliotekene i perioden 22.februar til og med den 06.mars, med en felles purring til alle bibliotek som ikke hadde svart som ble sendt ut den 10.mars. De fem første skjemaene ble sendt ut kvelden den 22.februar som en test. Da jeg raskt fikk inn svar på disse skjemaene sendte jeg ut de resterende skjemaene jevnlig i løpet av den neste halvannen uken. Årsaken til at jeg ikke sendte ut alle sammen med en gang skyldtes at jeg ikke hadde testet *nettskjema* i større skala enn på noen få e-postadresser tidligere, og jeg ønsket å forsikre meg både om at jeg kunne holde styr på innkommende data samtidig som jeg hadde orden på hvilke bibliotek jeg hadde kontaktet og hvilke jeg ikke hadde kontaktet.

På et tidspunkt ble det også antallet revurdert. Det var opprinnelig kun planlagt 90 utsendte skjema, men ganske tidlig i prosessen ble det tatt en avgjørelse på å utvide til 120, primært for å sikre nok respondenter, og som nevnt tidligere ønsket jeg ikke å gå over 120 pga. fare for støy blant annet. Spørsmålene i skjemaet mitt forble uendret i løpet av perioden jeg sendte ut skjema. Selv om jeg så at det var enkelte spørsmål som kunne/burde blitt omformulert til en mer utvetydig form, og selv om jeg også så at enkelte spørsmål med fordel kunne vært byttet ut med andre bedre spørsmål, så ble ikke dette gjort. Årsaken til dette er så enkel som at det ved spørreundersøkelser er et grunnleggende prinsipp at alle respondenter faktisk besvarer de samme spørsmålene, og ved å endre på noe så lite som justeringer av språklige formuleringer så kan en risikere at dette prinsippet brytes, og at resultatene mine forringes og ikke kan brukes til komparativ analyse eller vurdering. Det skal riktig nok nevnes at det jeg faktisk endret på i løpet av denne utsendelsesperioden var ordlyden i e-posten som undersøkelsen kom sammen med samt ordlyden i takkebeskjed respondenter som besvarte undersøkelsen fikk. Dette kunne jeg endre på fordi det ikke berørte de faktiske svarene i noen særlig grad, men mest gikk ut på å få flere til å svare og til å eventuelt ta kontakt i etterkant dersom de skulle ha ønske om dette. Dersom jeg hadde hatt bedre tid eller erfaring med dette systemet fra tidligere ville jeg nok ha testet dette grundigere i forkant med en slags testundersøkelse, men i praksis så holdt testene jeg kjørte på meg selv til å utforme en teknisk gjennomførbar undersøkelse.

Når det gjelder puringene så skriver Johannessen et al. at disse vanligvis sendes ut 3-4 uker etter førstegangs utsendelse av skjema (Johannessen et al., 2010, s. 276). I mitt tilfelle ble

purring sendt ut samtidig til alle som ikke hadde svart innen den 10.mars, og det betyr at det gikk mellom fire og 16 dager fra bibliotekene mottok skjema til de (dersom det ikke hadde svart) fikk en purring. I utgangspunktet burde det nok gått lengre tid, men samtidig så var det allerede satt en frist på undersøkelsen, og jeg ønsket minst én ukes frist fra purring til endelig svar måtte sendes inn. Purringen virket som planlagt, og en stor del av de som mottok purring svarte innen et døgn av denne.

Undersøkelsen varte til og med den 17.mars, og de påfølgende ukene ble brukt til å analysere og presentere funnene, og det avsluttende diskusjonskapittelet ble fullført i tiden frem mot dette prosjektets deadline medio 2017. Undersøkelsen kunne muligens ha vart lenger, men for å sikre nok tid til å analysere og diskutere resultatene så ønsket jeg å ha to måneder på meg til å gjøre denne jobben grundigst mulig. Purring ble også som nevnt sendt ut en uke før svarfrist, og de siste dagene opp mot fristen kom det ingen svar, noe som igjen kan tyde på at en utvidet svarfrist nok ikke ville ført til flere svar. Selve dataene som utgjorde svarene på alle de besvarte skjemaene ble hentet ut av *nettskjema* rett i etterkant av undersøkelsens avslutning, og arbeidet med å presentere funnene ble straks iverksatt.

8. Om undersøkelsen og funnene

8.1. Introduksjon til funn

Det første som ble gjort etter at data var samlet inn var at tallene og opplysningene som kom frem ble ekstrahert fra rapportene og Excel-filene som *nettskjema* genererte for meg, og funnene vil jeg her presentere i dette kapittelet.

Av de totalt 120 skjemaene som ble sendt ut til 120 ulike folkebibliotek og folkebiblioteks filialer, så fikk jeg i alt 60 svar i retur. Dette gir en svarrespons på nøyaktig 50%, og selv om målet selvsagt er å få høyest mulig svarrespons, så er nok dette ifølge Johannessen, Tufte og Christoffersen adekvat. De hevder at «mer enn 50 prosent er en bra svarrespons», og at 30-40 prosent er en vanlig svarrespons på utvalgsundersøkelser, og selv om mitt utvalg ikke er fullstendig tilfeldig vil jeg allikevel hevde at responsraten er innenfor det en kan forvente av en slik spørreundersøkelse (Johannessen et al, 2010, s. 245). Videre kan jeg også nevne at det ifølge Kartverket per nå (februar 2017) er 426 kommuner i Norge, og ved svar fra 60 bibliotek

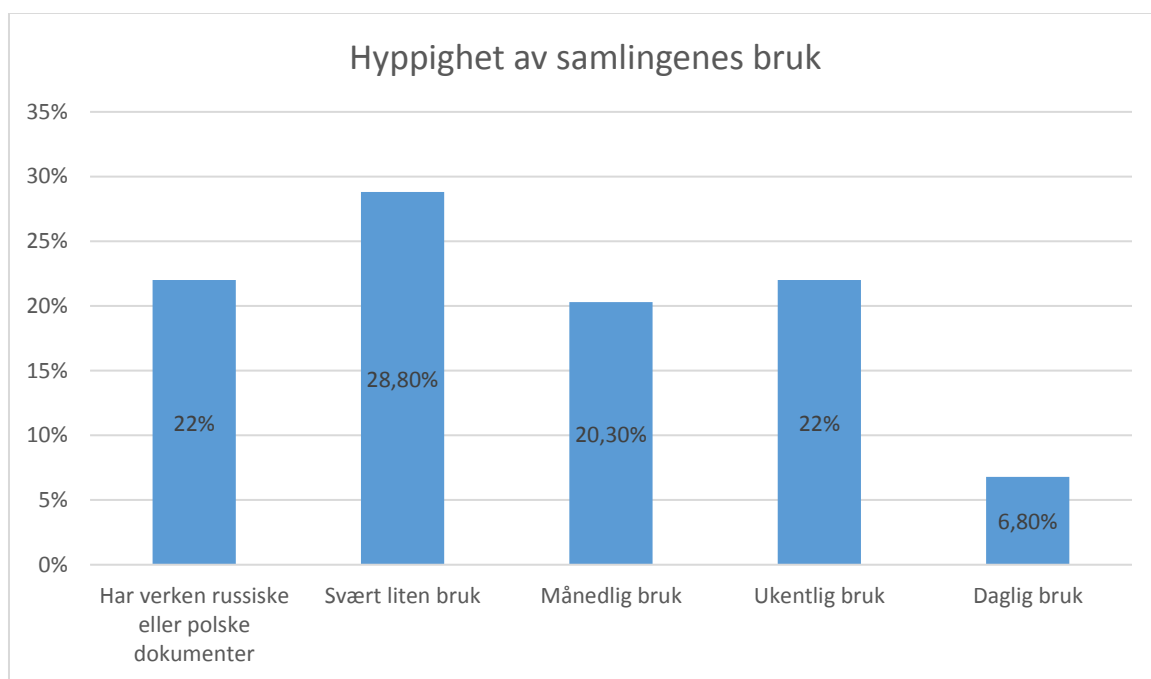
og filialer i like mange ulike kommuner, så inneholder undersøkelsen svar fra bibliotek i fra ca. 14% av populasjonen som ligger bak min undersøkelse, det vil si alle landets kommuner, som igjen inkluderer noen av de største kommunene, samt noen av de kommunene med høyest relativ andel innbyggere med polsk eller russisk bakgrunn (Kartverket, 2017, 16.02). Til en Bacheloroppgave som dette vil jeg med basis i det Johannessen et al. skriver i sin bok som sagt være fornøyd med dette tallet, og selv om jeg må være forsiktig med å generalisere alt for mye ut i fra datamaterien min, så vil dette forhåpentligvis være nok til at tallene kan brukes til å illustrere noen trender, og kanskje gi noen svar som det vil kunne være mulig å ekstrahere nyttig kunnskap ut i fra.

8.2. De faste spørsmålene

De første to spørsmålene i undersøkelsen min gikk ut på å kartlegge størrelsen på de russiske og polske samlingene til bibliotekene jeg kontaktet. Det viste seg at innenfor hver av disse to språkene så var det i overkant av en tredjedel av respondentbibliotekene som ikke hadde noen dokumenter i sine samlinger, og totalt sett var det i underkant av en fjerdedel av respondentene som verken hadde noen russiske eller polske dokumenter i det hele tatt. Flere av respondentene som hadde russiske eller polske dokumenter har relativt små samlinger på under 100 dokumenter, men 20,3% av de som hadde russiske samlinger og 18,3% av de som hadde polske samlinger hadde samlinger som var omfattende (i den forstand at de var på 100+ dokumenter, som for så vidt er en lav terskel for å definere noe som omfattende, men som allikevel ble benyttet her blant annet grunnet et stort antall små bibliotek i Norge). Selv om jeg ikke har benyttet et rent tilfeldig utvalg men heller har foretatt en form for stratifisert utvelgelse, så sier det om ikke annet noe samlingene innenfor de største kommunene og de med relativt størst andel polsk og russisktalende befolkning, og det viser at en betydelig andel av folkebibliotekene har en eller annen form for egen samling på enten ett eller to av disse språkene. Det må også legges til en feil som ble gjort på skjemaet mitt da det ene svaralternativet var «Ja, under 10 dokumenter» mens det neste var «Ja, ca. 11-50 dokumenter». På grunn av denne unøyaktigheten ble det tvetydig for de med akkurat 10 dokumenter hva de skulle velge, men etter all sannsynlighet vil ikke denne dårlige ikke-omfattende formuleringen ramme så mange respondenter.

Mitt neste spørsmål var formulert som følger: *Hvor hyppig er bruken av deres polske og/eller russiske samlinger?* Dette spørsmålet tok jeg med for å få noen tall på frekvensen av samlingenes bruk. Jeg kunne delt spørsmålet i to for å se på bruken av russisk og polske

samlinger hver for seg for å få bedre og mer detaljerte data, men valgte å ikke gjøre dette her. Den ene hovedgrunnen til dette var at jeg ønsket å holde antall spørsmål på et relativt lavt nivå slik at flest mulig ville besvare undersøkelsen min. Den andre er at jeg med dette spørsmålet først og fremst ville se grovt og generelt på hvor flittig samlingene på de store slaviske språkene blir brukt, og kartlegge dette i detalj, noe som også kan være vanskelig for en del bibliotek som ikke har så mye bevissthet rundt dette å besvare. På dette spørsmålet fikk jeg en bredde av svar som om ikke annet indikerer at jeg traff med spørsmålsalternativene mine:

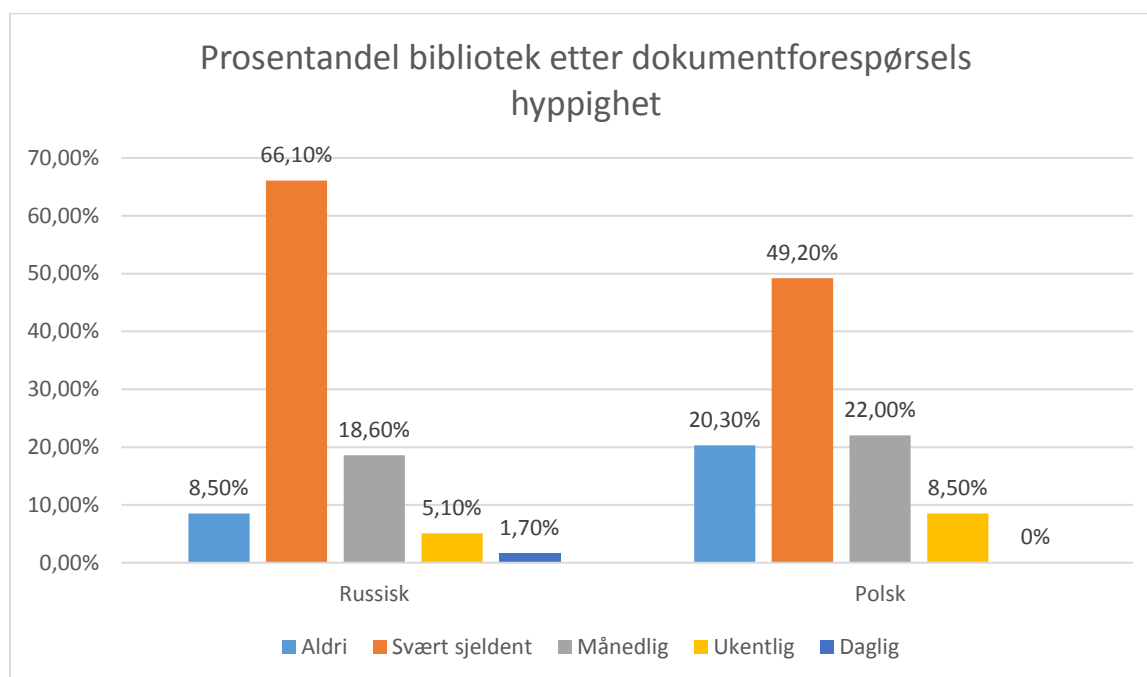

Figur 2 : Hyppighet av samlingenes bruk

I tabellen over er det første jeg la merke til det faktum at 22%, altså rett i underkant av $\frac{1}{4}$ av de spurte, svarte at de ikke hadde verken russiske eller polske dokumenter. Dette samsvarer med data som utgikk av svarene på de innledende spørsmålene som så på de ulike bibliotekenes samlingsstørrelse, og viser at respondentene har vært konsekvente i sine svar, noe som i seg selv er en god om enn liten indikator på at svarene jeg har fått er troverdige og stemmer overens med virkeligheten. Videre ser vi at det store flertallet svarer at det er fra svært liten bruk til ukentlig bruk på sine samlinger innen russisk og/eller polsk, mens det er 6.8 % (totalt fire) av respondentene som oppgir daglig bruk på en eller begge av sine samlinger. Ut i fra dette spørsmålet kan vi også se at blant mine respondenter så er det ca. halvparten som oppgir å enten ikke ha samlinger på de aktuelle språkene eller bare har svært

begrenset bruk av disse. Den andre halvparten svarer at det er alt fra månedlig til daglig bruk av deres samlinger.

Mine neste to spørsmål (nr.4 og nr.5) gikk ut på å grave litt dypere i russerne og polakkenes bibliotekbruk ved å finne ut hvor ofte bibliotekarene fikk faktiske forespørsler fra brukerne knyttet til ulike typer dokumenter. Mer konkret var de formulert som følger: *Hvor ofte får dere forespørsler knyttet til litteratur eller andre ressurser (som f.eks. aviser, artikler, musikk, lydbøker, filmer etc.) på russisk?* Og videre: *Hvor ofte får dere forespørsler knyttet til litteratur eller andre ressurser (som f.eks. aviser, artikler, musikk, lydbøker, filmer etc.) på polsk?* Her ble resultatene som følger:

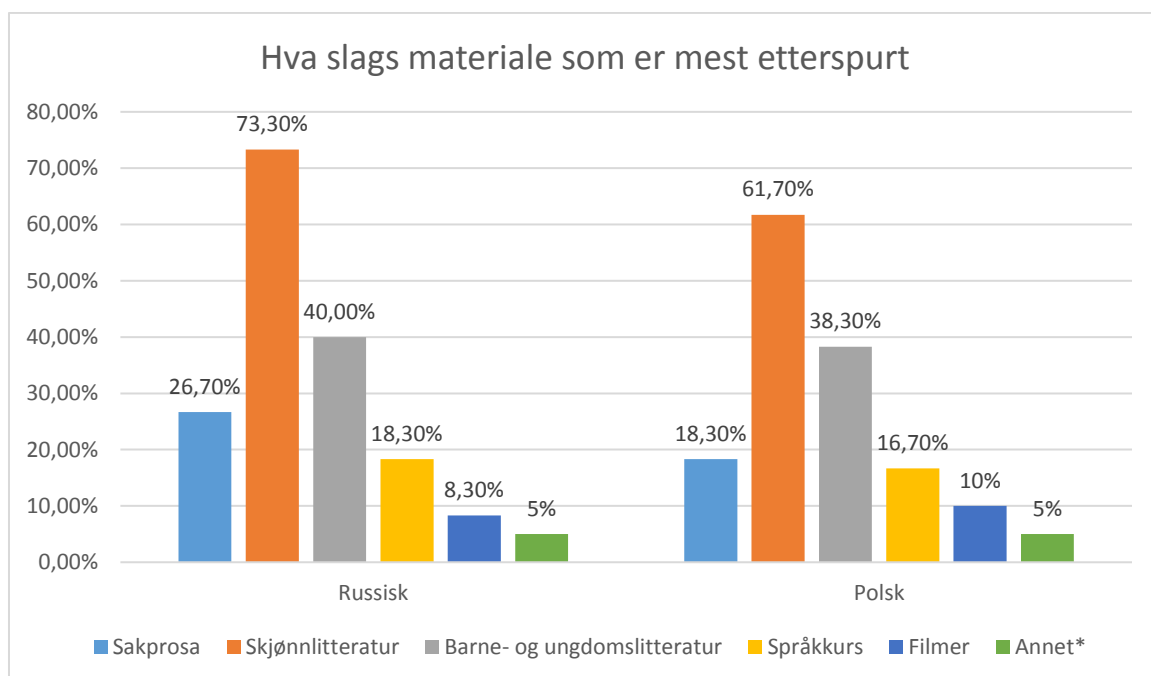

Figur 3 : Prosentandel bibliotek etter dokumentforespørsels hyppighet

Både innenfor russisk og polsk ser vi at det er «svært sjeldent» som dominerer ved at det er +/- halvparten av respondentene som oppgir dette som sitt svaralternativ, og der andelen bibliotek som svarer dette er klart høyest for russiskspråklige dokumenter. Videre ser vi at når det kommer til forespørsler etter polskspråklige dokumenter så er det både en høyere andel av bibliotekene som svarer at de «aldri» får forespørsler etter slike dokumenter (20,3%), men også en høyere andel relativt til russiske forespørsler som svarer at det er månedlig eller ukentlige forespørsler. Merk også at det kun var én eneste respondent som svarte at de får daglige forespørsler, og det var innen russisk. Et annet aspekt ved dette spørsmålet er at jeg i

ettertid ser at spørsmålet kunne vært formulert mer presist. Det jeg her var ute etter var altså forespørsler rettet direkte mot bibliotekets ansatte knyttet til ulike dokumenter på de respektive språk for å se hvor aktive disse brukerne er, men det er f.eks. kanskje mulig å tolke spørsmålet dithen at det kun gjelder forespørsler på dokumenter biblioteket ikke selv har, eller at spørsmålet går ut på å finne ut hvor mye hjelp disse brukerne trenger til å finne frem. Denne mulige unøyaktigheten i spørsmålet mitt gjør at jeg i analysen i neste kapittel ikke vil legge alt for mye vekt på svarene her, selv det skal reflekteres noe rundt dette.

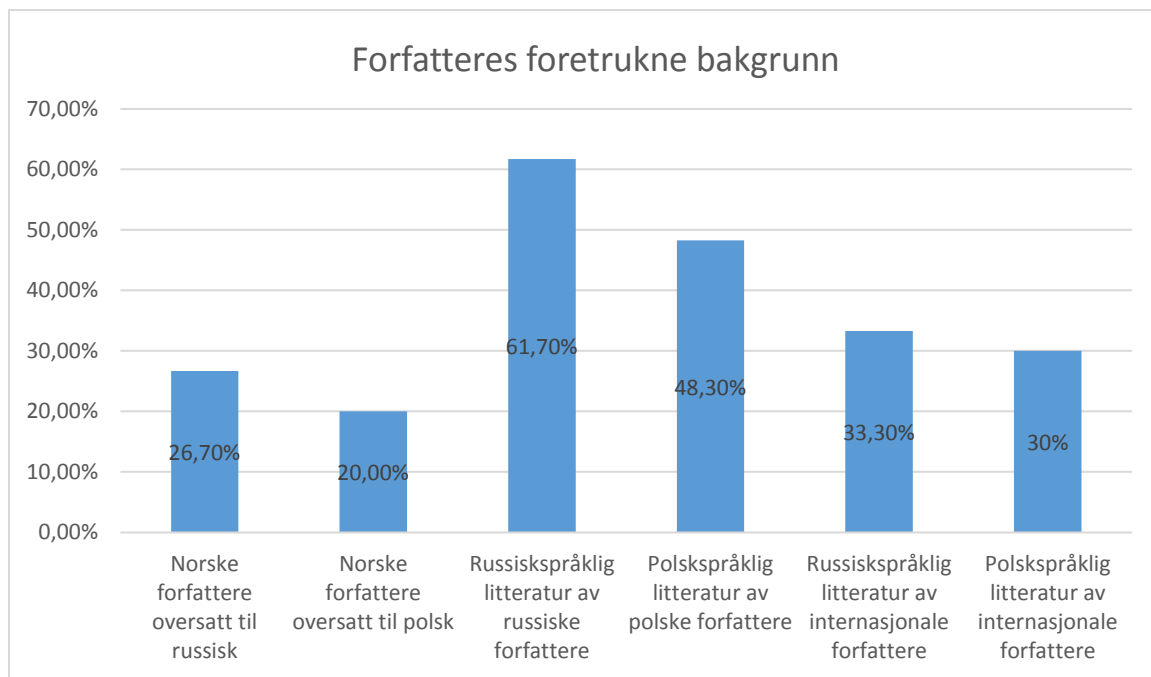
De neste to spørsmålene mine (spørsmål 6 og 7) gikk ut på å finne ut av hva slags dokumenter som er mest etterspurt. Selv om det også her er noen variasjoner mellom de to språkernes brukere så er det klare likheter og felles mønster man ser når man sammenligner svarene på de to spørsmålene. Jeg gav respondentene her mulighet til å velge de inntil tre mest relevante alternativene. På den måten ble respondentene tvunget til å velge ut det som er mest etterspurt samtidig som de ikke måtte begrense seg til kun ett alternativ. En ulempe med denne måten å gjøre det på er at de ikke er så lett å se hvilken rekkefølge alternativene eventuelt rangeres i, men igjen er poenget heller å se noen overordnede trender, og akkurat dette vurderes derfor ikke til å være avgjørende i dette tilfellet.

Figur 4 : Hva slags materiale som er mest etterspurt

Det første jeg her la merke til er altså en klar likhet i svarene for de to språk, der det for begge er slik at skjønnlitteratur klart er mest etterspurt, etterfulgt av barne- og ungdomslitteratur, så sakprosa, deretter språkkurs, filmer, og til slutt en samlekategori for andre typer dokumenter. Annet kategorien var for ordens skyld mer detaljert definert i den faktiske undersøkelsen, og respondentene kunne blant annet velge aviser, artikler, lydbøker og musikk. Pga. svært lav svarrate på disse kategoriene er det altså for enkelthetsskyld slått sammen i kategorien annet i diagrammet ovenfor. Igjen ser jeg også på disse spørsmålene at formuleringene kunne vært enda bedre. Med skjønnlitteratur er det her ment skjønnlitteratur hovedsakelig for voksne. Siden jeg har et eget valgalternativ som heter barne- og ungdomslitteratur tror jeg likevel at dette implisitt ble uttrykt klart nok. Det tydeligste vi kan se av disse spørsmålene er at skjønnlitteratur er den klart mest etterspurte dokumenttypen, da 73,3% av respondentene knyttet til russisk, og 61,7% av respondentene knyttet til polsk huket av for dette. Men videre kan vi også se at det er en viss interesse for sakprosa, barne- og ungdomslitteratur, språkkurs og filmer.

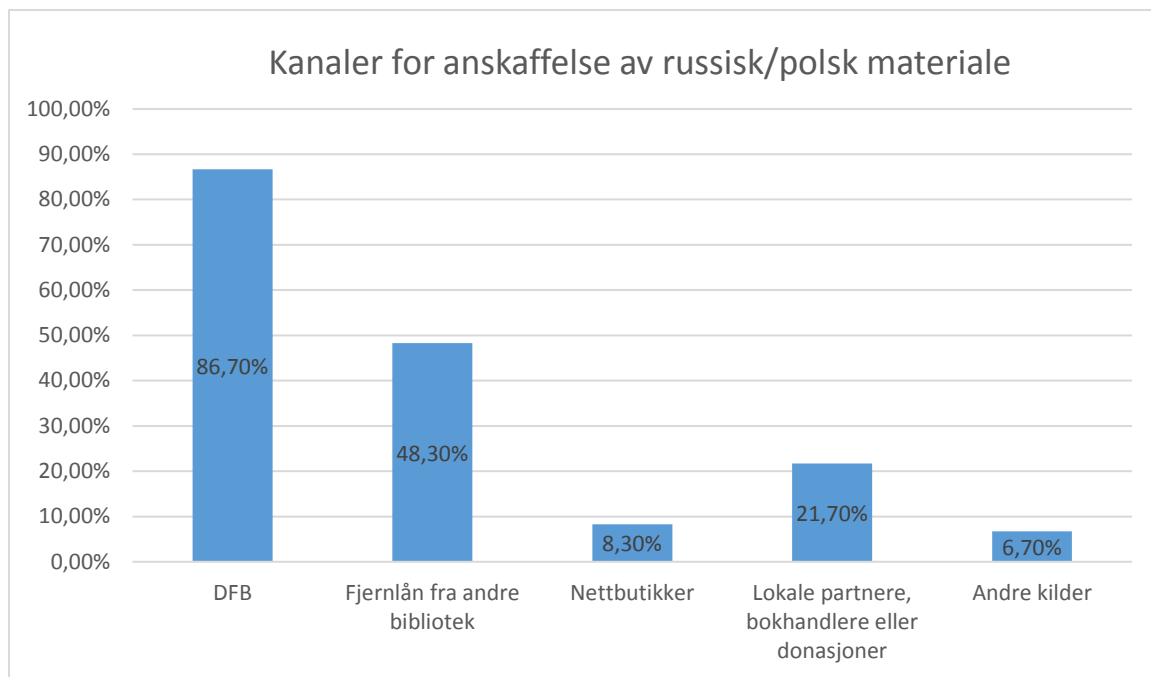
I et forsøk på å grave ytterligere i hva slags litteratur som var mest etterspurt fulgte jeg så opp med et spørsmål som gikk ut på å se om det var litteratur fra hjemlandet, deres «nye land», eller generelt internasjonal litteratur som var av størst interesse. Her var det mulig å huke av for alle relevante alternativer, og hensikten var se hva som var mest etterspurt uten å begrense respondentene. Svarene jeg fikk var som følger:

Figur 5 : Forfatteres foretrukne bakgrunn

Igjen ser vi et klart korrelerende mønster når vi ser komparativt på russisk og polskspråklig litteratur. Klart dominant er russisk- og polskspråklig litteratur skrevet på originalspråket, med rundt halvparten av respondentene som har huket av for dette for begge språk. Videre for begge språk følger russisk- og polskspråklig litteratur av internasjonale forfattere med rundt 1/3 av alle respondentene som har huket av for dette, og deretter er det for begge språk noen og tjuen prosent som har huket av for litteratur oversatt fra norsk. En mulig grunn kan være mangel på slik oversatt litteratur, og en annen mulig grunn kan være polsk- og russisktalende i Norge heller vil lese slik litteratur på norsk som et ledd i å lære seg språket f.eks., men dette skal vi også se nærmere på i analyse- og diskusjonskapittelet som følger.

Spørsmål 9 lød som følger: *Hvilke kanaler benytter dere for å anskaffe materiale på russisk eller polsk?* Igjen lot jeg respondentene få huke av så mange alternativer som ønskelig for å ikke legge noen begrensninger på dem. Hensikten med dette spørsmålet var å se om det faktisk er slik at ulike bibliotek benytter seg av DFB for å låne russiske og polske bøker, eller om det er vanligere å benytte andre kanaler og eventuelt heller også satse på samlingsutvikling lokalt ved å kjøpe inn bøker selv. Dette er et viktig spørsmål med tanke på utviklingen av tilbudet fremover det å se hvordan bibliotekene faktisk opererer i dag. Svarene jeg fikk var som følger:

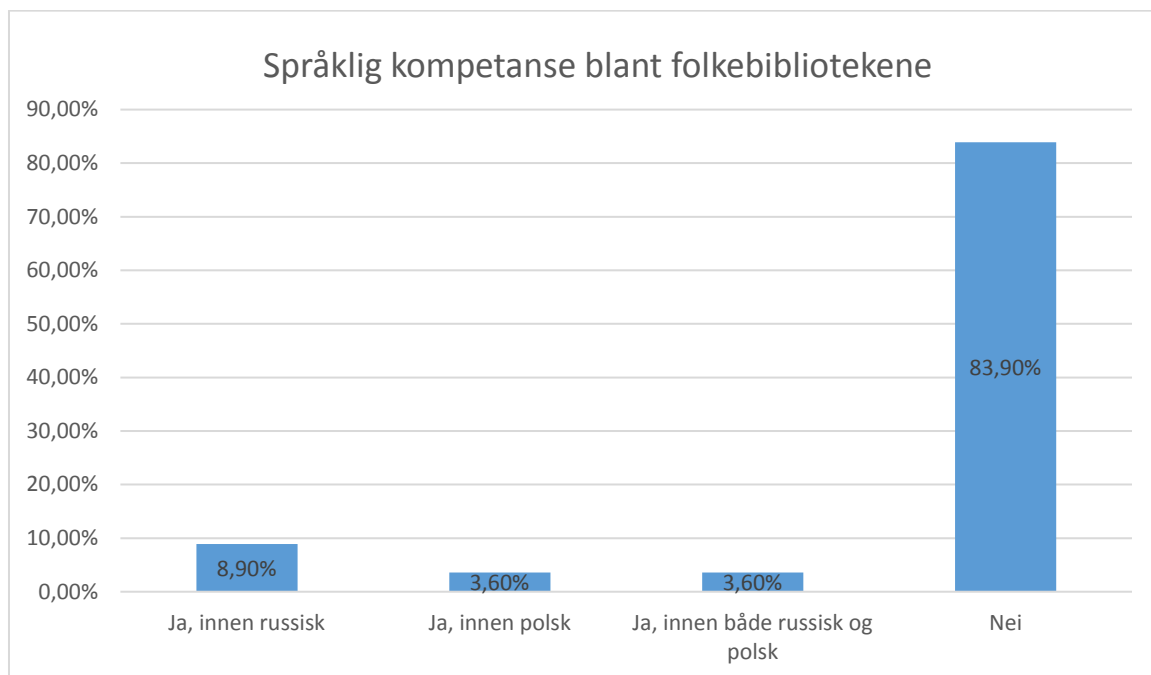

Figur 6 : Kanaler for anskaffelse av russisk/polsk materiale

Som mistenkt så var det DFB som var den soleklart viktigste kilden til litteratur på russisk og polsk blant bibliotekene jeg spurte. 86,7%, eller 52 av respondentene som besvarte dette spørsmålet, svarte at DFB var viktigst. Det var kun fire respondenter som besvarte dette spørsmålet og som ikke huket av for DFB, og av de som huket av for DFB var det 17 som valgte dette som eneste svaralternativ. Bibliotek i landets nordligste fylke utgjorde tre av de fire bibliotekene som besvarte dette spørsmålet og som utelukkende benyttet andre kanaler enn DFB. Blant disse var det fokus på lokale partnere og de hadde alle russiske samlinger av en viss størrelse. Fokus på lokale partnere var også et gjennomgående trekk hos flere andre nordlige bibliotek som også hadde egne samlinger russiske dokumenter, og dette kan muligens tyde på at det foregår en del samarbeid internt mellom disse mtp utlån av russiske dokumenter i den landsdelen som ligger nærmest Russland, uten at mitt tallmateriale er omfattende nok til at jeg her kan presentere klare funn på dette. Viktig er det også å understreke at selv om DFB var det dominerende svaralternativet så var det nesten 1/2 som svarte at de benyttet fjernlån fra andre bibliotek, og mer enn 1/6 svarte at lokale partnere og lignende var en viktig kilde til dokumenter.

Spørsmål 10 gikk ut på å se hvor vanlig det var blant bibliotekene å ha ansatte med språklig kompetanse innen de relevante språkene. Hensikten her var å se på status i dag, og senere

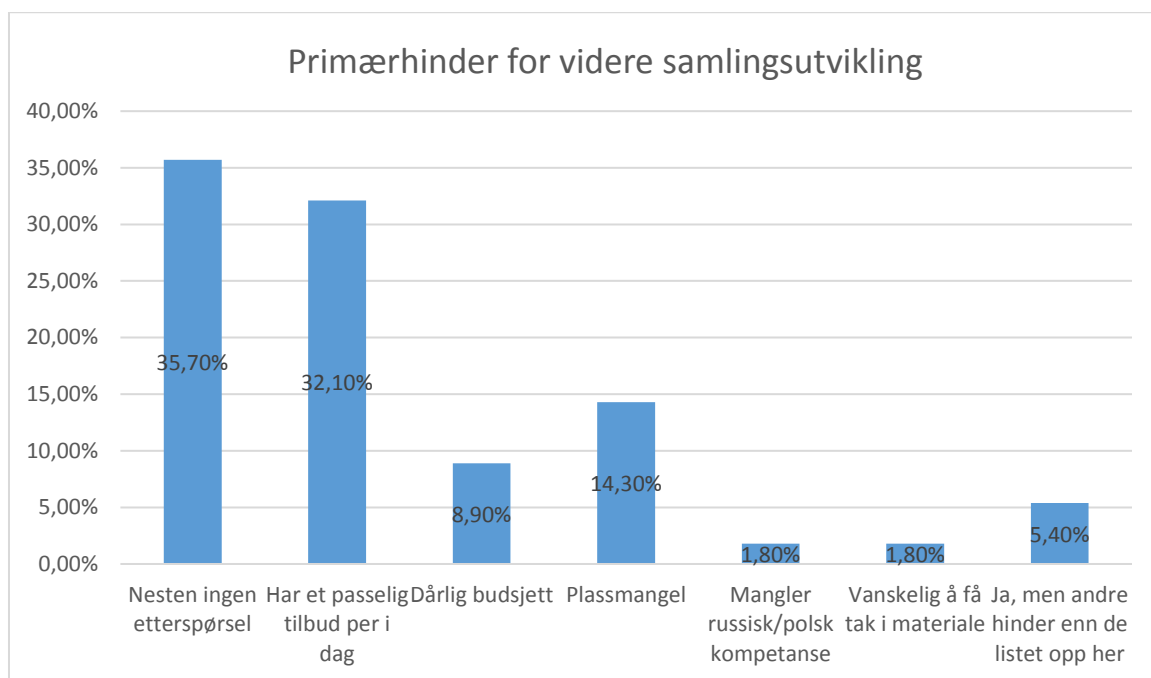
eventuelt kunne se det i sammenheng med det neste spørsmålet som blant annet ser på om manglende kompetanse er et problem eller ikke med tanke på videre samlingsutvikling.

Figur 7 : Språklig kompetanse blant folkebibliotekarene

Her ser vi at det overlegent vanligste blant norske folkebibliotek er å ikke ha språklig kompetanse innen polsk eller russisk, med over 80% som svarte nei til begge deler. Dette tallet kan en nok anta at reelt sett er enda høyere blant de norske folkebibliotek, da mitt utvalg som nevnt tidligere omfattet bibliotek på steder med mange russisk- eller polsktalende innbyggere samt de største kommunene som følgelig har flest brukere og ansatte i totale tall. Blant de som svarte at de hadde kompetanse var det jevnt fordelt utover landet, og igjen var tallmaterialet for svakt til at jeg kan presentere et mer konkret funn på dette punktet enn at det er relativt få bibliotek i Norge som har språkkompetanse innen polsk og russisk. Funnet her har derimot relevans for neste spørsmål.

Spørsmål 11 gikk ut på å finne ut om bibliotekene selv så behov for å videreutvikle egne samlinger innen polsk og russisk, og var formulert som følger: *Ser dere et behov for videreutvikling av egen samling på disse språkene, og hvis ja, hva er det største enkelte hinderet for dette?* Hensikten var å la bibliotekene selv svare direkte på et spørsmål som gikk ut på å avdekke hvor skoen trykket mest for fremtidig samlingsutvikling, og svarene jeg fikk på dette spørsmålet tilpasset diagram formatet var som følger:

Figur 8 : Primærhinder for videre samlingsutvikling

Totalt sett var det 67,8% av respondentene som svarte at det ikke var noe behov for videre samlingsutvikling per nå, enten fordi de hadde et passelig tilbud eller fordi at de nesten ikke hadde noe forespørsel, to alternativer som for mange nok gled litt over i hverandre. Selv om vi så i forrige spørsmål at språkkompetansenivået var lavt, så var det kun én respondent som svarte at det var dette som var det største hinderet for videre samlingsutvikling. Videre ser vi at både dårlig budsjett og plassmangel er viktige hindre, da henholdsvis 8,9% (fem respondenter) og 14,3% (åtte respondenter) svarte at dette var de viktigste hindrene for videreutvikling. Et mulig problem med dette spørsmålet er at jeg ikke la til mulighet for flere valg. En fordel med dette er at det er den viktigste enkeltfaktoren som blir valgt, men en ulempe er at det blir vanskelig å se hvor stort problem manglende språkkompetanse er, siden det sjeldent er det største enkelthinderet for videre samlingsutvikling.

8.3. De åpne spørsmålene

Etter at spørsmålene med fastsatte svaralternativer var gjennomgått avrundet jeg (som nevnt i kapittel 7.1 – «Utformingen») undersøkelsen med tre spørsmål av en mer åpen art for å se etter nyanser som kanskje gikk tapt ved de foregående spørsmålene. Disse spørsmålene var altså også lagt til for å gi muligheter for å få frem andre elementer som jeg ikke hadde fått belyst tidligere. Det første av disse spørsmålene lød som følger: *Har dere ønsker knyttet til*

tilbudet som DFB gir i dag, eller oppleves tilbudet som tilfredsstillende? Under spørsmålet presiserte jeg at det også var rom for andre kommentarer i forbindelse med det flerspråklige biblioteket, slik at flest mulig skulle oppfordres til å legge igjen en kommentar. Totalt sett var det 33 av 60, altså litt over halvparten, av respondentene som kom med en kommentar til dette. De aller fleste svarene var enkle, positive og korte av typen «oppleves tilfredsstillende», «Flott tilbud», «veldig bra!», «Me ser fram til at tilbodet opnar igjen!» (DFB var stengt en periode våren 2017 i forbindelse med flytting, red.anm.), «Har ikke brukt tjenesten så mye» og «nei – fungerer greit når det trengs», mens enkelte andre igjen kom med mer utfyllende kommentarer. De aller fleste var altså positive til DFB, og de får ros for alt fra god service til godt tilbud. Selv om de aller fleste var positive og fornøyde med tilbudet var det også enkelte som gav uttrykk for ønsker til DFB på dette spørsmålet. Enkelte oppgir at de synes de får for mange bøker ved bestilling av bokpakker som de ikke får plass til i hyllene, mens andre igjen mener de får for få bøker og at depotet de mottar er for lite samt at bøkene blir raskt utlest. Av andre mer konkrete ønsker som respondentbibliotekene ytret til dette spørsmålet var blant annet følgende:

- «Nyere litteratur på russisk, og gjerne oversatt fra norsk eller andre kjente utenlandske forfattere»
- «Kontakt med DFB har kun vært i forbindelse med best av språkdepot. Skulle gjerne brukt de mye mer, for vi har en del fremmedspråklige her i kommunen.»
- «Synes bøker på russisk innkjøpt gjennom DFB tematisk var overrepresentert med «russiske kvinner gift med vestlige menn». Ikkje bra!»
- «barnehager spør ofte etter bøker/billedbøker som er å få både på norsk og på annet språk; så flere bøker på begge språk»
- «Det er hovedsakelig nye bøker som kundene vil låne, ikke nok på DFB»

Funnene på dette åpne spørsmålet er naturlig nok åpnet for tolkning, og vi skal se nærmere på dette også i neste kapittel.

Mitt andre mer åpne spørsmål var som følger: *Har dere hatt arrangementer på russisk eller polsk i løpet av det siste året? Og eventuelt hva slags arrangementer har dere hatt, og hvordan var responsen på dette?* Hensikten med dette spørsmålet var å se hva slags arbeid som ble utført ved bibliotekene knyttet til russisk og polsk som gikk ut over

samlingsutvikling, og for på denne måten få et innblikk i hva slags behov det er blant bibliotek og deres brukere etter blant annet språklig kompetanse. Her var svarraten adskillig lavere enn ved forrige spørsmål, og totalt var det 18 bibliotek som svarte noe annet enn «nei» eller blankt på dette spørsmålet. De fleste er deskriptive og beskriver arrangementer, men dessverre var det få som gikk inn på responsen av disse. Blant de konkrete og blant de mer utfyllende svarene jeg fikk kan følgende være verdt å nevne:

- «Polsk filmkveld»
- «vi skal ha eventyrstund»
- «Vi har [anonymisert arrangement, red.anm.] hver 14.dag vår og høst for alle minoritetsspråklige, ikke spesielt for polske eller russiske, men de deltar også.»
- «1 arr. Polsk fortellerstund for barn – 130 barn»
- «Russisk og polsk forening har hatt arr hos oss.»
- «Ukentlige eventyrstunder på russisk i samarbeid med Norsk-Russisk forening. God respons»
- «Morsmålsdagen ble feiret med fortelling på norsk, polsk og somali»
- «Foredrag på polsk om polsk historie. 70 polakker kom.»
- «Flere russlandrelaterte arrangementer, hver måned»

Det var også flere lignende svar, men altså ikke så mye som gikk på selve responsen på arrangementene. En del bibliotek hadde/har arrangementer der polsk og/eller russisk er representert, og noen har dedikerte arrangementer til disse språkgruppene konkret.

Undersøkelsen ble avrundet med et helt åpent spørsmål som bare gikk ut på å gi respondentene mulighet til å komme med kommentarer, oppklaringer, synspunkter eller noe annet som de måtte ha på hjertet og som de ikke følte at de fikk svart på tidligere i undersøkelse. Dette spørsmål nummer 14 var formulert som følger: *Har dere noen andre kommentarer knyttet til dette?* Under spørsmålet skrev jeg også at det var åpnet for all slags kommentarer, og at det også var mulig å kontakte meg direkte i forbindelse med undersøkelsen dersom det skulle være ønskelig. En rekke ulike kommentarer ble lagt igjen, og 14 bibliotek svarte på dette utover å skrive «nei» eller lignende. Blant de kommentarene som det kan være fornuftig å trekke inn i dette funn-kapittelet er følgende:

- «Jeg har av og til tatt inn depot av russiske bøker fra [annet anonymisert norsk folkebibliotek, red.anm.] Da kan vi ha bøkene én mnd. eller to før de evt. byttes i nye. Nå som jeg er blitt bevisst på DFB, vil jeg bruke dem aktivt i fht. depot på forskjellige språk.»
- «Vi har svært engasjerte polske lånerne som både etterspør bøker og kommer med egne innkjøp til biblioteket. De hjelper oss også med språket når vi trenger å vurdere litteratur eller lage oppslag. Lånergruppen som bruker russisk er langt mindre aktive overfor oss. Vi er nysgjerrige på hvorfor, og har gjettest på at de polske lånerne har hatt et mer aktivt forhold til bibliotekbruk i Polen? Det kan også tenkes at polske familier er mer opptatt av at barna skal lære polsk fordi de ikke i samme grad ser på Norge som et sted de har tenkt å bli værende "for alltid". Men de har også svært høy norskkompetanse og barna er fullt ut tospråklige etter svært kort tid. I russiske familier virker det som det er kun de voksne som leser russisk, og eventuelle barn bare unntaksvis.»
- «Trenger flere ansatte. Med bare en ansatt blir dessverre arbeidet for fremmedspråklige brukere ikke prioritert. Dette oppleves som veldig trist.»
- «Vi låner bare depoter på disse språkene ikke aktuelt med egen samling»

Igjen var det en del å ta tak i, og dette skal vi også se nærmere på i neste kapittel. De fleste andre svarene var knyttet til presisering av andre spørsmål og andre mer tekniske kommentarer som gjerne var relevante for de spørsmålene det gjaldt, men som ikke presenteres ytterligere her.

8.4. Avrundning av kapittel om undersøkelse med funn

Som vi har sett her så er det en rekke funn som ble gjort på basis av svarene på undersøkelsen. Vi har sett på diagrammer og statistikk generert på bakgrunn av de faste spørsmålene i undersøkelsen, før vi videre så på de åpne spørsmålene, og trakk ut kommentarer av interesse som respondentene kom med. Det er allikevel slik at i en kvantitativ undersøkelse som denne spørreundersøkelsen tross alt er, så er det viktig å også gå i dybden på materialet for å blant annet se dette i lys av hva man vet fra før for å kunne vurdere funnene grundigere, og helheten her skal vi se nærmere på i det påfølgende analyse- og diskusjonskapittelet.

9. Analyse og diskusjon

Mens jeg altså i forrige kapittel presenterte spørsmålene i fra undersøkelsen og så på de konkrete funnene som kom ut av den innsamlede datamaterien, så skal jeg i dette kapittelet analysere, diskutere og reflektere litt videre over disse funnene, herunder også drøfte for å se hva disse resultatene faktisk betyr og innebærer. Det kan her være greit å trekke frem igjen problemstillingen som ligger til grunn for dette arbeidet: *Hvor stort behov er det etter litteratur og språklig kompetanse på russisk og polsk i norske folkebibliotek, og hvordan kan dette behovet best dekkes fremover?* For hva betyr egentlig disse funnene? I det følgende skal jeg etter en kort gjennomgang av funnene se på hva dette sier om statusen til russisk og polsk i norske folkebibliotek i dag, hvor stort behov det er etter litteratur og språklig kompetanse, og hvordan dette best mulig kan dekkes fremover.

Det som funnene i det foregående kapittelet viser er at det er en stor andel av mitt utvalg som har russiske og/eller polske dokumenter i sin samling per i dag. Disse samlingene varierer en del i størrelse, men omtrent hvert femte bibliotek hadde relativt omfattende samlinger på russisk og/eller polsk, noe som indikerer at samlingsutviklingen innen disse språkene har vært foretatt bevisst og over tid. Samlingene brukes i svært varierende grad, men halvparten oppgir at disse samlingene er i bruk minst månedlig, og med dette viser at det er jevnlig bruk hos de som har slike dokumenter. Bibliotekene opplever sjeldent konkrete forespørsler fra brukerne etter dokumenter, selv om en del oppgir å motta dette jevnlig månedlig eller ukentlig. Brukerne er i all hovedsak ute etter skjønnlitteratur, noe som gjelder for begge språkene, men det viser seg at det også er stabil etterspørsel etter andre typer dokumenter. De fleste ønsker litteratur fra forfattere fra Polen eller Russland, men også oversatt litteratur fra både norske og internasjonale forfattere er etterspurt. Når det gjelder anskaffelse av nytt materiale er DFB den klart viktigste kilde kilden, men også fjernlån fra andre bibliotek er viktig, kanskje oftest når det gjelder lån av konkrete dokumenter. Ganske få har kompetanse innen disse språkene, men få ser dette som et stort hinder for samlingsutviklingen. Det største hinderet for videre samlingsutvikling hos de som ser et behov for dette er plassmangel og dårlige budsjett, men de fleste mener at det ikke er nødvendig pga. lav etterspørsel eller tilstrekkelig eksisterende tilbud. Mange hadde kommentarer til DFB, og de fleste var positive selv om flere hadde mer eller mindre konkrete ønsker å komme med. En del hadde også hatt russiske og/eller polske arrangementer det siste året, men få hadde noe særlig å meddele hva responsen på dette angår.

Nå som sentrale deler av undersøkelsen og funnene er presentert og gjennomgått kort i avsnittet over vil vi videre se litt nærmere på noen av nøkkelementene. Dette for å kunne se disse elementene i lys av blant annet den teori og litteratur som ble tatt opp tidligere i oppgaven. Først skal vi se på dagens status både med tanke på funnene som er gjort samt se dette i lys av litteratur og teori, deretter skal vi gjøre det samme på behovet som finnes, for så å gjøre det samme når det gjelder dekking av behovet fremover.

Det første jeg her vil ta tak i er dagens status hva gjelder polske- og russiskspråklige samlinger i norske folkebibliotek. Utgangspunktet her er at man ikke vet nøyaktig hvor mange som bruker de ulike språkene på ulike steder, og man har ingen samlet nasjonal statistikk på dette feltet. Allikevel kan man anta at de ulike bibliotek, etter kommunens størrelse og etter andel innbyggere med polsk og russisk bakgrunn, sine samlinger til en viss grad har sprunget ut av et observert og et anerkjent behov på den enkelte plass. Funnene viser at en betydelig andel av de norske folkebibliotekene har dokumenter på begge disse språkene, noe som sier oss at brukere av både polsk og russisk er å finne spredt omkring i Norge, samtidig som det viser at begge språks brukere antageligvis er drevne brukere av bibliotek generelt. Som vi var inne på i kapitlene om relevant litteratur og teori så er det nærliggende å tro at dagens samlinger har sprunget ut av en kombinasjon av behov i lokalmiljøene og bevissthet blant bibliotekene om at de også skal betjene brukergrupper på andre språk enn norsk.

Som vi har sett i litteraturstudien er dette med inkludering av alle brukere nedfelt både i den norske folkebibliotekloven og i IFLA sitt manifest for flerspråklige og flerkulturelle bibliotek (Folkebibliotekloven, 1985) (IFLA, 2015, 17.04). I tillegg til antatt bevissthet rundt dette er det også som nevnt en mulighet at en del av dagens samlinger baserer seg på bevissthet fra bibliotekenes side omkring hvilke brukergrupper de faktisk har. Som Johnson tar for seg i sin bok om samlingsutvikling så er det slik at dersom en ønsker å vite mer om hvilke brukere sitt lokale «marked» består av for å kunne utvikle relevante samlinger, så er det lurt å foreta visse undersøkelser (Johnson, 2009, s. 201). Blant norske folkebibliotek er det nok ikke så vanlig å gå omfattende til verks på denne fronten, uten at jeg har empiri å underbygge denne påstanden med. Men årsakene til dette er nok at en stor andel av norske bibliotek er små, og følgelig har begrensede ressurser til å foreta avansert «overvåkning» av sitt lokale marked på jevnlig basis. Likevel er det mulig å hente inn data fra sekundærkilder som SSB ganske enkelt for å få en grov skisse over de demografiske variablene i nærmiljøet. Dette inkluderer også muligheter til å se landbakgrunn til innbyggerne. Som vi har sett fra funnene er det altså mange bibliotek

som har samlinger av en viss størrelse på russisk og/eller polsk, og årsakene til dette er mer spesifikt antageligvis en kombinasjon av konkrete forespørsler fra brukere, enkel innsamling av demografiske data, bevissthet rundt egen rolle om å støtte opp under flerspråklige samlinger samt egen observasjon av brukergruppene og markedet. Utviklingen av dagens samlinger har ikke vært prioritert i min undersøkelse, men noen refleksjoner rundt dette så jeg meg nødt til å trekke inn med dette avsnittet før vi kan se nærmere på det konkrete behovet og veien videre for sektoren.

Det neste punktet jeg vil se på, nå som vi har tatt for oss dagens status, er behovet til disse to brukergruppene satt opp mot nettopp den rådende tilstanden i den norske folkebiblioteksektoren. For hvor stort er egentlig behovet etter russisk og polsk litteratur og kompetanse i de norske folkebibliotekene? Dette så jeg nærmere på i undersøkelsen, og undersøkelsens tredje spørsmål gikk ut på å måle hyppigheten på bruken av de russisk-polske samlingene som en indikator på behovet. Svarene her viste at mange bibliotek ikke hadde egne samlinger eller hadde svært liten bruk av disse. Dette kan bety at det er lav etterspørsel i de kommunene dette gjelder, men samtidig kan det også skyldes lave budsjetter (som flere svarte at var et hinder for samlingsutvikling på spørsmål 11) med små samlinger av utdaterte bøker som resultat. Mange av bibliotekene svarte at de hadde relativt små samlinger av russiske og polske dokumenter, og det er naturlig å anta at dette vil påvirke bruken, uten at det nødvendigvis sier noe om behovet. Blant kommentarene som kom inn på de åpne spørsmålene ser vi både at enkelte bibliotek sliter med samlingsutviklingen på disse språkene samtidig som brukergruppen ønsker nye bøker, og som i så måte er en gruppe som er bevisst hva de ønsker fra sitt lokale bibliotek. På den andre siden igjen var det ca. halvparten av respondentene som svarte at det var månedlig eller oftere bruk, og nesten 30% svarte at de hadde ukentlig eller daglig bruk. Dette indikerer igjen at dette er brukergrupper som har et behov for bibliotekenes tjenester, og som aktivt benytter bibliotekene sine, på tross av at de samlet sett bare utgjør en brøkdel av den norske befolkningen. Dette nevnes også spesielt med tanke på polsktalende brukere i en kommentar lagt igjen på spørsmål 14 fra biblioteket i en av de større kommunene i landet, der det nevnes at de polske brukerne er svært engasjerte. På spørsmål om forespørsler på russiske og polske dokumenter ser vi at 66,1% sjeldent mottar dette på russisk, og 49,2% mottar dette sjeldent på polsk. At det er en viss forskjell her er naturlig da det etter alle solemerker er langt flere polsktalende enn russisktalende i landet i dag. Allikevel ser vi at 20,3% aldri mottar forespørsler på polsk, mens kun 8,5% aldri mottar dette på russisk. Dette skyldes muligens delvis at de polsktalende er sentrert rundt færre og

større kommuner, mens mange russisktalende befinner seg i nordlige deler av landet der kommunene er mange og tynt befolkede. Men uansett er det en indikator på at det i hvert fall i mitt utvalg er et tydelig behov fra både polske og russiske brukere etter bibliotekstjenester, fordi det for begge grupper er ca. mellom 20-30% av respondentene som oppgir å motta månedlige eller ukentlige forespørsler etter dokumenter på hvert av disse språkene. En ting er å se om hvorvidt et behov eksisterer eller ei, et annet er hva slags dokumenter det faktisk er behov for. På konkret spørsmål om dette (spørsmål nr. 6 og nr. 7) så vi at det var de samme typene dokumenter de russisk- og polsktalende brukerne var ute etter, og for begge grupper var skjønnlitteratur det som dominerte. Dette kan tyde på at brukerne stort sett er voksne som primært ønsker å lese litteratur for rekreasjon, selv om også et bredt spekter av andre dokumenttyper også ser ut til å være av interesse. Dette kan skyldes et ønske hos polakker og russere om å holde fast ved sin kultur og sitt språk selv om de er i et land med et annet dominerende språk, en mistanke som styrkes ved spørsmål nr. 8 der det kommer frem at selv om forfattere fra ulike land, herunder Norge, også er interessant, så er det klart mest etterspurte russisk og polsk litteratur på originalspråket. Ut i fra kommentarene kan vi også si at det er et behov for nyere litteratur på originalspråket. Senere i undersøkelsen, når behov for videre samlingsutvikling skulle kartlegges, så vi at nesten 70% av mine respondenter svarte at det ikke var behov for videre samlingsutvikling. Dette betyr videre at selv om veldig mange ikke opplever at behovet for russiske og polske dokumenter er spesielt prekært, så er det over 30% som ønsker å videreutvikle samlingene sine. Dette indikerer at det ikke bare er et behov blant en del folkebibliotek sine brukere, men at det også er et behov som ikke fullt ut er dekket per i dag. Bibliotekene som har svart at det er et behov for videreutvikling er en salig blanding av store og små bibliotek over hele landet, noe som understreker at det ser ut til å gjelde begge disse brukergruppene som er relativt spredt utover i landet.

Som vi var inne på i litteraturstudien er det i en canadisk artikkel fra 2002 nevnt noen av de samme utfordringene som vi her har sett. En ting er de bibliotek på steder med stort behov, men en annen er å også kunne opprettholde et tilbud på de steder der det er lite behov og hvor bibliotekene er små med begrensede samlinger og ressurser til videreutvikling. Dette ble løst i praksis ved utstrakt bruk av fjernlån, og det er noe av det samme vi ser i Norge med bruk av både DFB og fjernlån folkebibliotekene seg imellom (jf. spørsmål nr. 9) (Dilevko & Dali, 2002, s. 122). Dette skal vi se nærmere på når videreutvikling for å kunne ta hånd om det eksisterende behovet skal tas opp litt senere i dette kapittelet. For øvrig kan vi også se på svarene fra spørsmål nr. 11 at det er mye av de samme utfordringene som gjelder canadiske

bibliotek i 2002 som norske i 2017, noe som viser at den nevnte artikkelen er relevant for denne studien. Som vi også så vidt var inne på tidligere i dette analysekapittelet når vi skulle se på statusen til dagens samlinger, så er det viktig å kartlegge dette behovet som vi her har sett nærmere på. Dette fordi at som Johnson er inne på så må en kjenne markedet sitt og behovet som eksisterer der for å kunne drive god samlingsutvikling (Johnson, 2009, s. 201). Behovet for russisk og polsk i norske folkebibliotek ser helt klart ut til å eksistere, men hvor behovet ligger og hvor stort det er varierer naturlig nok veldig ut i fra hvor man er i landet.

Det tredje større temaet jeg her vil gå nærmere i sømmene på er, nå som status og behov er vurdert, nemlig hvordan dette behovet best mulig kan dekkes fremover ut i fra den status russisk og polsk har i norske folkebibliotek per i dag. Dette både med tanke på språklig kompetanse og med tanke på tilgjengelig litteratur. Som vi har sett er behovet for et tilbud til både russisk- og polsktalende borgere fortsatt i høyeste grad tilstede, og det er ulike måter å gå frem på for å kunne styrke det eksisterende tilbudet. Et viktig element her er hva slags litteratur brukerne ønsker seg. Igjen er dette noe som kan variere fra sted til sted, men ut ifra overblikket jeg fikk i spørsmål nr. 6, 7 og 8 i undersøkelsen min er tendensen at det er skjønnlitteratur og litteratur av polske og russiske forfattere på originalspråket som er viktig for brukerne, noe som det kan være lurt for de ulike folkebibliotekene og DFB å merke seg ved videre samlingsutvikling. Det kan være greit å minne på at utvalget mitt ikke var helt tilfeldig, og selv om 60 ulike bibliotek besvarte mitt skjema er det ikke nok til å kunne konkludere med noe bastant. Likevel er det som nevnt en slags tendens som kanskje vises her, og det kan være lurt for det enkelte bibliotek å kombinere kilder som undersøkelser som dette sammen med egne erfaringer og egne lokale data. Når det gjelder språkkompetansen ser den ut til å være relativt lav, samtidig som det ikke ser ut til å være noe stort hinder for videre samlingsutvikling. En mulig årsak til det kan være muligheter til å få hjelp fra DFB, bibliotekets brukere eller andre ressurser til å skaffe ny litteratur, og det er kun noen få steder i landet der russere og polakker utgjør en så stor andel av befolkningen at kravet om et godt tilbud på deres språk blir en virkelig utfordring for biblioteket. På den andre siden kan det være vanskelig å få tak i det virkelige behovet dersom man ikke har ansatte som kjenner til språket, så helt generelt vil jeg nok si at det er en fordel, men ikke noe som er av avgjørende betydning i det store og hele. Det er uansett en lite realistisk tanke å øke andelen russisk- og polsktalende bibliotekarere på kort sikt, selv om det er viktig å understreke at språkkompetanse generelt vil være ansett som en positiv ting hos de fleste biblioteksjefer rundt om i landet. Selv om fjernlån fra andre bibliotek og ulike lokale partnere er viktig for norske

folkebibliotek i anskaffelse av russiske og polske dokumenter, så er det som vi så i spørsmål 9 DFB som er den klart viktigste kanalen for dette. Det er nærliggende å anta at siden DFB i stor grad sender ut pakker med bøker så er det fjernlån fra andre bibliotek som er viktigst når det gjelder innlån av konkrete titler på russisk og polsk. Siden det norske systemet med fjernlån er relativt velfungerende, og DFB har den ekspertisen på feltet som de tross alt her, så ser dette i utgangspunktet ut til å være en god løsning. Det kom som vi har vært inne på en del kommentarer knyttet til DFB sitt tilbud, men bibliotekene virker å være stort sett fornøyde med tjenestene de leverer. Alt dette tyder både på at DFB sin rolle er svært viktig, men også at potensialet for DFB er enda større. DFB har en utfordring i det at de skal betjene hele folkebiblioteksektoren på en rekke fremmedspråk, og det er derfor vanskelig å kreve at russisk og polsk skal prioriteres ytterligere på bekostning av andre minoritetsspråk her til lands. Uansett fremstår i hvert fall dagens tilbud som tilfredsstillende med visse forbehold, og det fremstår også som klart at videre dekning av polsk- og russisktalende bibliotekbrukere i Norge i fremtiden burde baseres videre på det allerede eksisterende fundamentet. Spørsmål 11 avdekker som vi også har vært inne på at de viktigste hindrene for videre samlingsutvikling for de bibliotekene som har et behov for dette er plassmangel og dårlige budsjett. Dette problemet er det ikke så enkelt å bøte på, men som vi skal se i neste avsnitt så finnes det en rekke muligheter for å overkomme dette problemet til en viss grad.

I litteraturstudien tidligere i rapporten nevnes det ulike fremgangsmåter for å effektivt kunne drive samlingsutvikling på fremmedspråk generelt, som kanskje kan ha overføringsverdi til den norske folkebiblioteksektoren. I artikkelen til Bissett fra 2010 så vi at det er muligheter for kreativ jakt etter finansiering ved utvikling av fremmedspråklige samlinger. I hennes case var det fokus på å søke etter donasjoner fra andre bibliotek, gjerne i bytte mot egen litteratur på bibliotekets eget hovedspråk, samt å søke etter tilskudd fra ulike ordninger og organisasjoner (Bissett, 2010, s. 15-16). Som vi så på spørsmål 11 så er både budsjetter og plassmangel et problem her til lands, og begge disse metodene kan i teorien kunne adopteres av en rekke norske folkebibliotek dersom de ønsker å utvide sine russiske og polske (og generelt andre fremmedspråklige) samlinger. Videre så vi i litteraturstudiekapittelet at Dali & Dilevko tok for seg noen utfordringer ved den kompliserte oppgaven det er å utvikle slaviske samlinger. Blant deres forslag er bruk av spesielle bokhandlere og bokmesser, noe som delvis kan være et alternativ for de bibliotek som har ressurser til å aktivt oppsøke forhandlere og forlag (Dali & Dilevko, 2005, s. 259-260). Antageligvis er det ikke så aktuelt for de fleste norske folkebibliotek, men for de som måtte ønske det er det en fordel at både Polen og

Russland ligger i nærhet til Norge, så dersom en aktivt går inn for dette vil det være en mulighet for enkelte norske bibliotek også med en slik mer oppsøkende virksomhet. Carrigan i sin artikkel fra 1995 tar for seg samlingsutvikling mer generelt, noe som også kan være nyttig for å belyse og diskutere videreutvikling av russisk-polske samlinger i norske folkebibliotek i lys av de funn som her er gjort. Ifølge han er samlingsutvikling sentralt for bibliotek fordi godt utviklede samlinger brukes mye, og dermed gir god ROI (Carrigan, 1995, s. 103). I denne konteksten vil man kunne si at det er fornuftig for folkebibliotek som i stadig større grad i dagens samfunn må kjempe for sin legitimitet og sikre sin finansiering fra sin lokale kommune, med godt utviklede flerspråklige samlinger. Ved å ha godt utviklede samlinger på russisk og polsk der russere og polakker bor vil man få støtte fra en ny brukergruppe, og med det flere ben å stå på med tanke på legitimitet. På den andre siden er det mange små bibliotek, og her vil det motsatte i praksis ofte være tilfelle, da det vil være dårlig avkastning å satse på samlinger som sjeldent eller aldri brukes, som jo er tilfelle flere steder i Norge der det ikke bor så mange polakker og russere. Helt avslutningsvis i dette avsnittet med drøfting av videre dekning av behovet til russisk- og polsktalende bibliotekbrukere fremover kan det være greit å trekke inn Audunson sitt arbeid med biblioteket som en møteplass for integrering som vi så på i litteraturstudiekapittelet. Dette fordi at selv der det kan tenkes å være lite ROI å hente (som for øvrig selvsagt er svært vanskelig å måle i praksis), så er det fortsatt viktig å ikke glemme flerspråklige samlinger fordi dette kan bidra til å gjøre bibliotekene til en integreringsarena. Som Audunson skriver så er det slik at bibliotekene er i en unik posisjon til å bli en arena for integrasjon som få andre offentlige rom i Norge kan erstatte, fordi bibliotekene er en arena som eksponerer en for samfunnets mangfold gjennom hele livsløpet (Audunson, 2012, s. 55-58). Dette fordrer at bibliotekene faktisk brukes av minoritetsgrupper med andre morsmål enn norsk, og igjen er dette et godt argument for prioritering av samlingsutvikling for fremmedspråk generelt, da en nok kan anta at et godt tilbud tiltrekker seg flere brukere. Det virker altså som en mulig foreløpig konklusjon å fremheve og understreke DFB sin rolle i den norske bibliotekverden når det kommer til minoritetsspråk som er spredt rundt i landet slik polsk og russisk til en viss grad er. Noen bibliotek har et behov for russisk/polske samlinger som de burde utvikle videre, mens for andre blir det vanskelig å ta hensyn til spesielt disse gruppene uten at det går ut over andre større brukergrupper. Ved å ha en kombinasjon av sterke og relevante samlinger der de polsk- og russisktalende bor, samtidig som man har en sterk og sentralisert samling som DFB sin ved Nasjonalbibliotek, så vil man kunne opprettholde og videreutvikle tilbudet til polakker og russere i Norge i tiden fremover på en fornuftig og hensiktsmessig måte.

Avslutningsvis i dette kapitlet kan det være greit å peke litt raskt fremover. Demografisk utvikling som støttes opp av statistikken jeg presenterte fra DFB innledningsvis tilsier at behovet for polsk litteratur og språklig kompetanse vil bli viktigere enn russisk i tiden fremover. Det er alltid vanskelig å spå, og utviklingen kan selvsagt gå i mange ulike retninger, men slik det er per i dag er det uansett viktig å ta hensyn til begge gruppene, og da igjen kanskje spesielt polakker pga. det store antallet polske borgere som allerede er i Norge. Uvisshet knyttet til mulige kommunesammenslåinger og den alltid tøffe kampen om kulturbudsjettene nasjonalt så vel som kommunalt gjør at det er vanskelig å drive god samlingsutvikling på russisk og polsk flere steder i landet. Det er derfor viktig å vise til at det er mulig å være kreativ når det gjelder samlingsutviklingen for å sørge for å gjøre det best mulig vanskelige situasjoner, og for de ekstra vanskeligstilte bibliotekene kan det være ekstra viktig at DFB også er bevisst sine polske og russiske samlinger, slik at de kan være den støtten som mange bibliotek ofte trenger å kunne lene seg på.

Selv om vi her har analysert og diskutert funnene gjort i min undersøkelse, og sett dette blant annet i lys av teori og litteraturstudie gjort innledningsvis i oppgaven, så er det fortsatt mange ubesvarte spørsmål knyttet til oppgavens tematikk, og det fremstår ganske klart at videre undersøkelser og oppmerksomhet må vies til dette dersom tydeligere og enda sterkere konklusjoner skal kunne trekkes. I tillegg til dette krever det selvsagt også årvåkenhet og bevissthet fra bibliotekenes side, som må kjenne sin brukergruppe for å best mulig kunne betjene denne. I oppgavens påfølgende siste kapittel skal vi kort samle de løse trådene, og komme med en oppsummering av arbeidet som ligger bak denne oppgaven.

10. Oppsummering og avslutning

I denne oppgaven har jeg søkt å belyse følgende problemstilling: *Hvor stort behov er det etter litteratur og språklig kompetanse på russisk og polsk i norske folkebibliotek, og hvordan kan dette behovet best dekkes fremover?* For å kunne gjøre dette har jeg benyttet meg av en spørreundersøkelse for å finne ut noe om dagens status, hvilket behov som finnes, og hva man eventuelt kan gjøre for å videreutvikle tilbudet i riktig retning. Den norske folkebiblioteksektoren kan sies å være relativt heterogen, der noen folkebibliotek skal betjene noen få hundre mennesker, mens andre igjen skal betjene flere hundretusener. Hvilke behov de ulike bibliotekene har varierer ut i fra hva slags behov deres innbyggere har. Noen

bibliotek befinner seg i kommuner uten en eneste polsk- eller russiskspråklig innbygger, mens andre igjen har innbyggere med disse morsmålene som utgjør en betydelig andel av deres populasjon. Det vi i denne oppgaven her har sett er at selv om polske og russiske bibliotekbrukere i Norge er en relativt liten gruppe, så er de i hvert fall i enkelte kommuner viktige nok til at det er behov for både lokale samlinger samt en nasjonal i form av DFB.

Når det kommer til russisk og polsk i norske folkebibliotek er det altså slik at en ikke ubetydelig andel av bibliotekene har samlinger på disse språkene, som i større eller mindre grad benyttes jevnlig. Folkebibliotekene har ulike erfaringer med egne samlinger, og ulike erfaringer knyttet til bruk av DFB. Litteraturstudien sett i sammenheng med undersøkelsen peker blant annet på litt ulike fremgangsmåter for å utvikle et godt tilbud, og de ulike løsningene vil eventuelt ofte passe ulikt til de forskjellige bibliotekene. Allikevel kan man kanskje si at denne undersøkelse støtter særlig opp under behovet for DFB som et «bibliotek for bibliotek» hva russisk og polske dokumentar angår. Størrelsen på behovet til litteratur samt kompetanse til bibliotekarene ute i kommunene varierer veldig fra bibliotek til bibliotek, og nettopp på grunn av dette ser man et behov for å ha en nasjonal støtte. Status per i dag er altså at det finnes mange polske og russiske samlinger som brukes jevnlig over det ganske land. Som funnene viser er det veldig mange steder et tilfredsstillende tilbud per i dag, men det er også en rekke bibliotek som ser behovet for videre samlingsutvikling for å kunne sørge for et godt tilbud. Det finnes trolig langt flere polakker enn russere i Norge nå, men både med tanke på bruksmønster og samlingsstørrelse så er tilstanden for begge de to språkene i dagens biblioteksektor relativt lik, selv om demografisk utvikling tilsier større behov for polsk enn russisk litteratur og kompetanse på sikt. Det finnes også flere måter å sørge for et godt tilbud i fremtiden, og en blanding av aktiv bruk av DFB og sterke lokale samlinger fremstår som mest hensiktsmessig for sektoren som helhet.

Det er også viktig å understreke at mitt tallmateriale på basis av den undersøkelsen jeg har utført med det utvalget jeg har basert meg på ikke er sterkt nok til annet enn å si noe generelt om russisk og polsk i de norske folkebibliotek der man med rimelig grunn kan anta at behovet for samlingsutvikling på de respektive språk er mest relevant. For å kartlegge dette feltet grundigere, og for å kunne trekke sterkere vitenskapelig funderte konklusjoner, så vil en mer omfattende og enda grundigere undersøkelse være påkrevd. Allikevel vil jeg kunne hevde at vi her kan se noen tendenser, og dette i lys av tidligere teori og erfaringer vil kunne fremheve noen elementer knyttet til dagens behov samt hvordan tilbudet kan utvikles fremover.

Helt avslutningsvis vil jeg benytte muligheten til å takke min veileder ved HiOA Jamie Johnston for gode råd og veiledning, Oddbjørn Hansen ved DFB for bistand til å fremskaffe informasjon om deres drift som ikke er tilgjengelig andre steder, og mer generelt selvsagt også en stor takk til de norske folkebibliotekene som har vært avgjørende for mulighetene til å få gjennomført denne oppgaven ved å besvare på min spørreundersøkelse. Hvordan den fremtidige utviklingen av polsk og russisk i norske folkebibliotek vil bli i fremtiden får forbli denne oppgavens siste og kanskje mest åpne spørsmål, men som vi så vidt var inne på avslutningsvis i diskusjonskapittelet så er det bare en måte å finne ut av dette på, nemlig videre undersøkelser, bevissthet og årvåkenhet fra biblioteksektorens side.

11. Litteraturliste

- Audunson, R. (2012). Bibliotek som møteplasser i det flerkulturelle samfunnet. I Atlestam, I. & Myhre, R. (Red.), *Det mångsspråkiga biblioteket : en nödvändig utopi*. Lund: BTJ Förlag.
- Aveyard, H. (2010). *Doing a literature review in health and social care : a practical guide*. Maidenhead: McGraw-Hill Education. Hentet den 07.04.2017 fra <https://ebookcentral.proquest.com/lib/hioa/detail.action?docID=771406>.
- Bissett, C. (2010). Developing a foreign language fiction collection on a limited budget. *The Australian Library Journal*, 59(1-2), 12-22. Hentet den 12.04.2017 fra <https://login.ezproxy.hioa.no/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=lls&AN=503001836&site=ehost-live>.
- Bjørnflaten, J. I. (2009). Slaviske språk. *Store norske leksikon*. Hentet den 01.02.2017 fra https://snl.no/slaviske_spr%C3%A5k.
- Bjørnflaten, J. I. (2016). Russisk. *Store norske leksikon*. Hentet den 01.02.2017 fra <https://snl.no/russisk>.
- Browne, W. (2014). Serbo-croatian language. *Encyclopædia Britannica*. Hentet den 04.05.2017 fra <https://www.britannica.com/topic/Serbo-Croatian-language>.
- Carrigan, D. P. (1995). Toward a theory of collection development. *Library Aquisitions: Practice & Theory*, 19(1), 97-106. Hentet den 08.05.2017 fra [https://doi.org/10.1016/0364-6408\(94\)00056-2](https://doi.org/10.1016/0364-6408(94)00056-2).

Dali, K. & Dilevko, J. (2005). Beyond approval plans: Methods of selection and acquisition of books in Slavic and East European languages in North American libraries. *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services*, 29(3), 238-269. Hentet den 18.04.2017 fra

<http://www.sciencedirect.com.ezproxy.hioa.no/science/article/pii/S146490550500056>

4.

Det flerspråklige bibliotek. (2017a). Om oss. Hentet den 23.01.2017 fra

<http://dfb.nb.no/om-oss>.

Det flerspråklige bibliotek. (2017b). Språk. Hentet den 23.01.2017 fra <http://dfb.nb.no/sprak>.

Det flerspråklige bibliotek. (2017c). Forside. Hentet den 09.05.2017 fra <http://dfb.nb.no/>.

Dilevko, J. & Dali, K. (2002). The challenge of building multilingual collections in Canadian public libraries. *Library resources & technical services*, 46(4), 116-137. Hentet den 12.04.2017 fra

<https://login.ezproxy.hioa.no/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=lls&AN=502886292&site=ehost-live>.

Folkebibliotekloven. (1985). *Lov om folkebibliotek*. Hentet den 24.02.2017 fra

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1985-12-20-108>.

Forgaard, T. S. (2004). Befolkning. *Samfunnsspeilet*, 18(4), 14-21. Hentet den 09.05.2017 fra

<https://www.ssb.no/a/samfunnsspeilet/utg/200404/ssp.pdf>.

Godzimirski, J. M. (2011). Polsk diaspora og norsk utenrikspolitikk. *Internasjonal Politikk*, 69(4), s. 617-643. Hentet den 23.02.2017 fra <https://www.idunn.no/ip/2011/04/art03>.

Google. (u.d.). Skjemaer. Hentet den 08.05.2017 fra

<https://www.google.com/intl/no/forms/about/>.

IFLA. (2015, 17.04). IFLA/UNESCO Multicultural Library Manifesto. Hentet den

10.05.2017 fra <https://www.ifla.org/node/8976>.

Investopedia. (2017). Return On Investment – ROI. Hentet den 08.05.2017 fra

<http://www.investopedia.com/terms/r/returnoninvestment.asp>.

Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.

Johnson, P. (2009). *Fundamentals of Collection Development and Management*. Chicago: ALA Editions.

Kartverket. (2017, 16.02). Fylkes- og kommuneoversikt. Hentet den 20.03.2017 fra

<http://www.kartverket.no/kunnskap/fakta-om-norge/Fylker-og-kommuner/Tabell/>.

- Niemi, E. (1992). Naboer gjennom tusen år. I Niemi, E. (Red.), *Pomor : Nord-Norge og Nord-Russland gjennom tusen år*. Oslo: Gyldendal. Hentet den 18.01.2017 fra http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2007032102001.
- Pedersen, S. (2016). Riksgrensen. *Store norske leksikon*. Hentet den 13.01.2017 fra <https://snl.no/riksgrensen>.
- SSB. (2017). Befolkningen etter innvandringskategori og landbakgrunn. Hentet den 13.03.2017 fra <https://ssb.no/297396/befolkningen-etter-innvandringskategori-og-landbakgrunn>.
- SSB. (2016a). Tabell: 11366: Folkemengde, etter statsborgerskap (K) (B). Hentet den 22.02.2017 fra <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selecttable/hovedtabellHjem.asp?KortNavnWeb=folkemengde&checked=true>.
- SSB. (2016b). Folkemengder og befolkningsendringar, 2016, berekna tal. Hentet den 13.03.2017 fra <https://ssb.no/befolkning/statistikker/folkemengde/aar-berekna/2016-12-15>.
- SSB. (2006). Tabell: 05196: Folkemengde, etter kjønn, alder og statsborgerskap. Hentet den 23.02.2017 fra <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selecttable/hovedtabellHjem.asp?KortNavnWeb=folkemengde&checked=true>.
- Thompson, I. (2015, 27.09.). Slavic Branch. Hentet den 01.02.2017 fra <http://aboutworldlanguages.com/slavic-branch>.
- Tjora, A. (2014). Integrering. *Store norske leksikon*. Hentet den 10.05.2017 fra <https://snl.no/integrering>.
- Wilhelmsen, M., Holth, B. A., Kleven, Ø., & Risberg, T. (2013). *Minoritetsspråk i Norge : En kartlegging av eksisterende datakilder og drøfting av ulike fremgangsmåter for statistikk og språk* (SSB Notater 8/2013). Hentet den 24.02.2017 fra <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/minoritetsspraak-i-norge>.

12. Vedlegg

Vedlagt følger skjermbilder av spørsmålene som spørreundersøkelsen bestod av, tatt fra *nettskjema*-programmet slik de ble presentert for de utvalgte folkebibliotekene:

1. Har dere russiskspråklig litteratur eller annet russiskspråklig materiale i deres samling? Hvis ja, ca. hvor mange dokumenter utgjør denne samlingen?

Velg ett av alternativene

- Ja, under 10 dokumenter
- Ja, ca. 11 - 50 dokumenter
- Ja, ca. 51 - 100 dokumenter
- Ja, over 100 dokumenter
- Nei

2. Har dere polskspråklig litteratur eller annet polskspråklig materiale i deres samling? Hvis ja, ca. hvor mange dokumenter utgjør denne samlingen?

Velg ett av alternativene

- Ja, under 10 dokumenter
- Ja, ca. 11 - 50 dokumenter
- Ja, ca. 51 - 100 dokumenter
- Ja, over 100 dokumenter
- Nei

3. Hvor hyppig er bruken av deres polske og/eller russiske samlinger

Velg ett alternativ

- Har verken russiske eller polske dokumenter
- Svært liten bruk
- Månedlig bruk
- Ukentlig bruk
- Daglig bruk

4. Hvor ofte får dere forespørsler knyttet til litteratur eller andre ressurser (som f.eks. aviser, artikler, musikk, lydbøker, filmer etc.) på russisk?

Velg ett av alternativene

- Aldri
- Svært sjeldent
- Månedlig
- Ukentlig
- Daglig

5. Hvor ofte får dere forespørsler knyttet til litteratur eller andre ressurser (som f.eks. aviser, artikler, musikk, lydbøker, filmer etc.) på polsk?

Velg ett av alternativene

- Aldri
- Svært sjeldent
- Månedlig
- Ukentlig
- Daglig

6. Hva slags type materiale er det som er mest etterspurt på russisk?

Huk av for de inntil topp tre mest relevante

- Fysiske bøker - Sakprosa og fagbøker
- Fysiske bøker - Skjønnlitteratur
- Fysiske bøker - Barne- og ungdomslitteratur
- Språkkurs
- Aviser
- Digitale ressurser som vitenskaplige artikler, dataspill osv.
- Musikk
- Lydbøker
- Tegneserier
- Filmer
- Andre typer materiale

7. Hva slags type materiale er det som er mest etterspurt på polsk?

Huk av for de inntil topp tre mest relevante

- Fysiske bøker - Sakprosa og fagbøker
- Fysiske bøker - Skjønnlitteratur
- Fysiske bøker - Barne- og ungdomslitteratur
- Språkkurs
- Aviser
- Digitale ressurser som vitenskaplige artikler, dataspill osv.
- Musikk
- Lydbøker
- Tegneserier
- Filmer
- Andre typer materiale

8. Etterspørres litteratur skrevet av norske forfattere oversatt til polsk/russisk, eller er det forfattere fra Polen/Russland (eller andre land) som er mest interessant for denne gruppen?

Huk av alle relevante

- Norske forfattere oversatt til russisk
- Norske forfattere oversatt til polsk
- Russiskspråklig litteratur av russiske forfattere
- Polskspråklig litteratur av polske forfattere
- Russiskspråklig litteratur av internasjonale forfattere
- Polskspråklig litteratur av internasjonale forfattere

9. Hvilke kanaler benytter dere for å anskaffe materiale på russisk eller polsk?

Huk av for alle relevante

- Det Flerspråklige Bibliotek - DFB
- Fjernlån fra andre bibliotek
- Nettbutikker
- Lokale partnere, bokhandlere eller donasjoner
- Andre kilder

10. Har dere ansatte med kompetanse innen russisk og/eller polsk?

Med kompetanse menes her kunnskap nok til å kunne betjene en bruker på russisk/polsk uten større problemer

- Ja, innen russisk
- Ja, innen polsk
- Ja, innen både russisk og polsk
- Nei

11. Ser dere et behov for videreutvikling av egen samling på disse språkene, og hvis ja, hva er det største enkelte hinderet for dette?

Velg ett alternativ

- Nei, er nesten ingen etterspørsel
- Nei, har et passelig tilbud per i dag
- Ja, men dårlig budsjett
- Ja, men har plassmangel
- Ja, men mangler russisk/polsk kompetanse
- Ja, men vanskelig å få tak i materiale

12. Har dere ønsker knyttet til tilbudet som DFB gir i dag, eller oppleves tilbudet som tilfredsstillende?

Kommenter gjerne dersom dere har ris/ros, forslag til forbedring eller andre kommentarer i forbindelse med *Det Flerspråklige Bibliotek* og deres tjenester

13. Har dere hatt arrangementer på russisk eller på polsk i løpet av det siste året? Og eventuelt hva slags arrangementer har dere hatt, og hvordan var responsen på dette?

Med arrangementer så menes alt fra språkkåfe til foredrag, lesesirkler m.m.

14. Har dere noen andre kommentarer knyttet til dette?

Kommenter gjerne hvis dere har noe mer å si i forbindelse med noen av spørsmålene eller til polsk og russisk i norske folkebibliotek generelt, eller hvis dere har kommentarer til noe som helst annet. Alle kommentarer mottas med takknemlighet! Dersom det skulle være ønskelig er det bare å ta kontakt med meg per e-post uten å nøle: s232119@stud.hioa.no